

WERKBOEK INVENTARISATIE PUBLIEKSAANBOD PER SITE

BIJLAGE VAN INTERPRETATIEKADER
ROMEINSE LIMES IN NEDERLAND

Legenda

Limes Presentatie

Naam

Beheerder

Wie beheert de presentaties, organiseert rondleidingen ed.

Beschrijving

Beschrijving van de locatie in het algemeen

Beschrijving archeologie

Beschrijving archeologisch onderzoek of archeologisch belang

Topvondsten

Welke topvondsten zijn hier gevonden.

Indien de vondsten niet op locatie zijn, is er een replica?

Tussen haakjes staat aangegeven de locatie waar het origineel te zien is.

SoOuv waarden

- 1: Chronologische ontwikkeling van de limes
- 2: Ontwikkeling van militaire architectuur
- 3: Het complete militaire grenssysteem
- 4: Rivierfront, met havens, schepen en watermanagement
- 5: Speciale vondsten (onder andere organisch en metaal)
- 6: Kern voor latere stadsontwikkeling

Overige waarden

Limes waarden niet behorend tot Unesco definite:

- 1: Militair-civile componenten van de grens
- 2: Aanloop tot de limes
- 3: Laat Romeinse limes

Verhaal

Samenvatting van het verhaal dat publiek op locatie meekrijgt.

Presentatie

Wat is er te zien, te doen, te beleven

Thema's uit Interpretatiekader

zie hoofdstuk 5: Het verhaal van de limes.

- 1a. Van verovering naar grensverdediging
- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar
- 1c. De opstand van de Bataven en de rol van het leger
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding
- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de limes
- 3b. Bewakers van de grens
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4a. De inheemse stammen langs de grens
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 4c. Het leger als sociale ladder
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 4e. Het landelijke gebied
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger
- 5c. Waterwerken langs de grens

6a. Schrift en beeldcultuur langs de limes

6b. Monetaire economie langs de limes

6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit

7a. Conservering en vernietiging van limes restanten door het water

7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt

7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis

Potentiele publieksgroepen

Zie analyse in hoofdstuk publieksbereik

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 4: Bezoekers van attractieparken/bezoekerscentra
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

- Markering: kunstzinnige of informatieve verwijzing met panelen, route apps, kunstwerken ed.
- Monumentum: plek met zichtbare resten
- Lokaal museum: museum met lokale vondsten
- Regionaal bezoekerscentrum/museum: centrum waar de belangrijkste limes thema's van de regio gepresenteerd worden.
- Nationaal museum/bezoekerscentrum: museum met collectie van nationaal belang en met grote geografische spreiding.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Hier staat een korte beschrijving van de context waarin de locatie zich bevindt.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Is de limes onderdeel van de gebiedsidentiteit? Met welke thematiek kan de limes bijdragen aan de genius loci?

Verbinding met andere limes-locaties

Inhoudelijke verhalende verbindingen zijn hier aangestipt. Dit vergt nog verder onderzoek, ook internationaal. Ruimtelijke verbindingen en verbindingen omdat een vondst elders te zien is zijn hier ook opgenomen.

Samenhang met ander erfgoed

Welke historische context heeft de archeologische site of museale presentatie? Gelaagdheid en terugkerende historische thema's worden hier benoemd.

Limes Presentatie

Katwijk strand | Katwijks Museum | Brittenburg

Beheerder

(te organiseren)

Gemeente Katwijk

Katwijks Museum

Katwijker Motor

Beschrijving

De plek waar Brittenburg/Lugdunum heeft gelegen is in zee verdwenen. Het Romeins castellum is met mythes omgeven: het verhaal van Caligula die zijn soldaten schelpen liet zoeken op het strand en de waarneming van een laat Romeins fort in de 17de eeuw. Nu is op de plek waar de Oude Rijn in de zee uitmondt een kunstwerk 'Calla's toren' dat beide mythes in een beeldverhaal brengt. In het Katwijks Museum de kopie van de Peutinger kaart.

Beschrijving archeologie

Er zijn vondsten aan de Brittenburg gekoppeld zoals een kruikje, maar dat is niet zeker.

Topvondsten

Schilderij Ortelius, mythevorming (RMO)

Kruikje en dakpannen (Museum Meermanno)

Peutingerkaart (Katwijks Museum)

SoOuv waarden

4: Hoewel onbekend, relatie met de zee

Overige waarden

1: Vroeg (Caligula, Britannia) en laat (vorm castellum op schilderij)

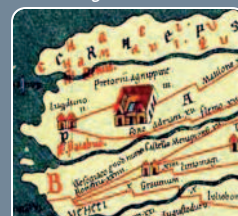
Verhaal

De verhaallijn 'Knooppunt in een wereldrijk' heeft betrekking op de positie van Katwijk in de Romeinse periode; de ligging in de monding van de Romeinse Rijn. Het eindpunt van de limesgrens op het vasteland van Europa en startpunt voor de Romeinse zeevaarders naar Britannia en het Middellandse Zeegebied en Rome. De ruimtelijke opbouw van de limes en de steden en militaire routes in het Romeinse Rijk zijn in samenhang te zien op de Peutingerkaart, de metrokaart van het Romeinse Rijk in het Katwijks Museum; hierop staat Katwijk ook genoemd (Lugdunum).

Presentatie

- Peutingerkaart (Katwijks museum)
- Kunstwerk Brittenburg bij de Monding van de Rijn
- In ontwikkeling: QR codes langs verhalen netwerk en Time Travel app's van Castellum (Valkenburg en Brittenburg).
- Langs de limes-app, informatieborden

Katwijk strand Brittenburg

- Van verovering naar grensverdediging
- Een grens voor vierhonderd jaar
- Het landschap in de Romeinse tijd
- De Rijn als cruciale militaire verbinding

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging: Caligula vaart naar Engeland
- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar: laat Romeins fort
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd: De kust is nu een paar honderd meter verschoven ten opzichte van de Romeinse tijd.
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: haven aan de Rijn en oversteek naar Engeland
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: de oudste waarneming van een fort

Potentiele publieksgroepen

1: Limes-bezoeker

5: Militaire toeristen WOII – linies en forten

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Historische band met zee en rivier. Hier mondt in de Romeinse tijd de machtige rivier de Rijn uit in de Noordzee. Mythevorming; het verhaal van Caligula en de waarneming van de Brittenburg spreken zeer tot de verbeelding. Is dit de plek van waaruit Engeland is veroverd? Het mysterie van Brittenburg heeft veel collectioneers, schrijvers en schilders geïnspireerd.

Verbinding met andere Limes-locaties

Valkenburg en Kwakkelwei? (visie Romeins Katwijk)

Samenhang met ander erfgoed

Strand, Rijn, WOII, Atlantikwall met bunkers, museum en wandeling Hollandse duin.

Leiden burcht waar de mythe van Romeinse oorsprong van Leiden. Na de herontdekking van de Peutinger Kaart rond 1500, identificeerden Leidse geleerden Lugdunum als de Burcht van Leiden. Sindsdien heeft de nabijgelegen stad Leiden zich in officiële documenten aangeduid als Lugdunum.

Limes Presentatie

Valkenburg | Castellumplein | Castellum Praetorium
Agrippinae | Torenmuseum en omgeving

Beheerder

Vereniging Oud Valkenburg | gemeente Valkenburg

Beschrijving

- Zeven opeenvolgende fasen van het castellum. Van een aantal fasen de volledige plattegrond. Vondst van weg met beschroeiing, grafvelden, vicus, mini-castellum en kade-werken. Ook vondsten uit vroege middeleeuwen zijn aangetroffen.
- Iconische foto's van opgraving en veldtekeningen van Van Giffen.
- Baanbrekende archeologie: de opgraving en uitwerking van van Van Giffen met de plattegrond met vele fasen heeft internationale bekendheid.

Beschrijving archeologie

- Castellum met binnenbebouwing en veel informatie over bouwwijze en fasering
- Romeinse weg, grafvelden, vicus, mini-castellum, kade-werken (en vroege middeleeuwen)

Topvondsten

- Complete plattegrond castellum (fasering)
- Uitgebreide collectie
- Iconische foto's opgraving en veldtekeningen
- Archeologie: Van Giffen-opgraving en internationale bekendheid plattegrond

SoOuv waarden

- 1: van 40 tot laat-Romeinse graanpakhuizen
- 2: fasering en plattegronden
- 3: castellum, weg, mini-castellum, vicus, grafvelden, kade-werken
- 5: organische resten: hout van de weg

Overige waarden

- 1: vicus en grafvelden
- 4: late middeleeuwen

Verhaal

Ontwikkeling verhaal volgens visie 'Romeinen in Katwijk'
Markering van castellum en verhalen rond vondsten en castel-lum. Het verhaal van Cananefaaf Brinno; een lokale krijger die in Romeinse dienst was. Volgens de overlevering was diezelfde Brinno ook verantwoordelijk voor de lokale opstand tegen de Romeinen.

Presentatie

- Valkenburg-Castellumplein met Torenmuseum en haven aan de Oude Rijn. Dit is één van de knooppunten volgens de visie die versterkt wordt. Reconstructie van de Romeinse weg in beton langs de N206. Diverse verwijzingen en infoborden.
- In ontwikkeling: QR codes langs verhalen netwerk en Time Travel app's van Castellum (Valkenburg en Britten-burg).

Valkenburg Castellum en omgeving

- Een grens voor vierhonderd jaar
- De Rijn, grens van het Romeinse Rijk
- Organisatie/inrichting van forten
- De nederzettingen bij de forten
- Waterwerken langs de grens
- De limes onder onze voeten

- Langs de limes-app.
- vanaf 2016: opgravingen Nieuw Valkenburg.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar: de zeven fasen van het castellum maken Valkenburg tot één van de best gedocumenteerde grensforten.
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten: goed gedocumenteerde plattegronden van verschillende fasen.
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 5c. Waterwerken langs de grens: de weg en waterbouwkundige werken tussen castellum en de Woerd.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: het onderzoek van Van Giffen in de oorlogsjaren

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoeker
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 5: Militaire toeristen WOII – linies en forten

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Dorp aan duin en Rijn. Het vliegekamp Valkenburg en de oorlogsverwoesting drukken een militaire stempel op Valkenburg.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Met de gebiedsontwikkeling Vliegekamp Valkenburg ontwikkelt Valkenburg zich tot een nieuwe stad. Het limes-erfgoed is onderdeel van dat de identiteit en het verhaal van Valkenburg.

Verbinding met andere limes-locaties

Katwijk aan Zee en Kwakkelwei?

Samenhang met ander erfgoed

Vondst van castellum dankzij oorlogsverwoesting in historische dorpskern. Vliegekamp Valkenburg. Militaire geschiedenis. Dit is nu de locatie van 'Soldaat van Oranje'. Erfgoed van WOII-met Atlantikwall (tankgracht en kazematten). Limes onderdeel van de Rijn; de landschappelijke drager van Katwijk die volgens masterplan 'Vizier op de Rivier' verschillende sferen van Katwijk langs de Rijn verbindt; de intimiteit van de dorpskernen, de oude bebouwing, het industrieel erfgoed, de boten in het water.

Beheerder
RMO

Beschrijving

In het Rijksmuseum voor Oudheden staat de klassieke wereld van de Romeinen, Grieken en Egyptenaren centraal. Daarnaast is er een collectie nederlandse archeologie tot in de middeleeuwen. De vaste tentoonstelling over Romeinen in Nederland laat aan de hand van topvondsten uit heel Nederland de materiele weerslag zien van de Romeinse cultuur en bestuur in Nederland. De limes is daar een belangrijk onderdeel van.

Topvondsten

- Inscripties van Castella
- Ruitermasker Matilo
- Helm Bodegraven
- Nehalennia-altaren.

SoOuv waarden

- 3: Uitleg Romeinse leger
- 5: Topvondsten (zie hiervoor)

Overige waarden

- 1: Romanisering van Nederland met rijke vondsten
- 2: Romeinse kust

Verhaal

De ordening en macht van Rome werd gecommuniceerd middels symbolen zoals inscripties, uniforme uitrusting van het leger, geld en bouwwerken. 'Nederland in de Romeinse tijd' geeft met name een beeld van de Romeinse legers en hun indrukwekkende wapentuig.

De bewoners van Nederland kwamen in de Romeinse tijd langzaam maar zeker onder Romeinse invloed. Hun levensstijl zoals die tot uiting komt in gebruiksvoorwerpen en rituele objecten kregen een Romeins karakter.

Presentatie

- Vaste tentoonstelling met de titel 'Romeinen in Nederland'
- Tentoonstellingen (o.a. Romeinse Kust)
- Kinderprogramma's
- Lezingenprogramma's

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar: historisch overzicht
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk: de geografische context van de militaire objecten
- 3b. Bewakers van de grens: de bijzondere collectie wapentuig en uitrustingen en inscripties.
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 6a. Schrift en beeldcultuur langs de limes: inscripties als symbolen van Rome's macht
- 6b. Monetaire economie langs de limes: geld en waardevolle handelswaar
- 7a. Conservering en vernietiging van limes restanten door het water

Potentiele publieksgroepen

- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Internationaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Het museum is het museum van de klassieke oudheid en archeologie in Nederland heeft haar oorsprong in de Leidse Universiteit. Het toont de klassieke oorsprong van de Europese kunst en cultuur zoals die van oudsher aan de universiteit worden onderwezen. Onderzoek en kennis van de afdelingen kunstgeschiedenis en archeologie van de universiteit resulteren in tentoonstellingen in het museum. Daarnaast richt het museum zich op het grote publiek door de schoonheid van de collectie, de pracht en praal, te benadrukken.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Een aantal militaire vondsten van de limes zoals het ruitermasker, de dolk, zijn topstukken in de collectie waar ook veel Romeinse objecten ten zuiden van de limes zijn vertegenwoordigd.

Verbinding met andere limes-locaties

De vondsten komen uit de gehele limes zone. Deze relatie wordt niet sterk gemaakt.

Samenhang met ander erfgoed

Leiden-Stad van ontdekkingen. De innovaties en geschiedenis van Rome inspireerden kaartenmakers, wetenschappers en politici in deze stad (Lakenhal en Boerhaave). De oorsprong van het museum ligt in de academische wereld van de Leidse universiteit.

Limes Presentatie

Velsen/Castricum | Huis van Hilde | Castellum Flevum

Beheerder

Gemeente Velsen

AWN

Provincie Noord Holland (Huis van Hilde)

Beschrijving

Monument: Castellum Flevum was een zeehaven met een fort gebouwd tijdens de verovering van Germanië. De twee fases van het fort liggen deels onder de Velzer tunnel en Wijkertunnel in Velzen-zuid.

Presentatie: De topvondsten zijn in het museum Huis van Hilde in Castricum te zien.

Beschrijving archeologie

- Forten Velsen 1 en 2 (Castellum Flevum), voorafgaand aan de limes.
- Havens met boothuizen.

Topvondsten

- De officier van Velsen met uitrusting en Germaanse strijder.
- Vondsten die op oorlogshandeling duiden.

Overige waarden

2: Aanloop tot limes - einde Velsen is begin van limes

4: Enige havenfort aan de Noordzee

Verhaal

De Romeinse haven aan het Oer-IJ was onderdeel van de veroveringscampagne van Germanië.

Het einde kwam met de slag bij Velsen tussen Friesen en Romeinen. Met re-enactment tijdens dorpsfeest en een tentoonstelling in het IJmuider Zee- en Havenmuseum.

Presentatie

In themajaar Romeinen in Velsen (2015) veel aandacht voor veldslag en haven in tentoonstelling, boek en re-enactment.

In de permanente tentoonstelling van het huis van Hilde in Castricum zijn de Romeinse officier en de Friese krijger gereconstrueerd met hun wapentuig en klederdracht.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging: Het einde van Castellum Flevum markeert het begin van de limes.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: archeologisch bewijs voor beschrijvingen van historische gebeurtenissen rond Castellum Flevum.

Potentiele publieksgroepen

2: Bewoners/lokale organisaties

3: Museumbezoekers Huis van Hilde

7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

De locaties van de forten zijn nabij grootschalige infrastructuur en onzichtbaar.

In het Huis van Hilde worden vondsten van Velsen gepresenteerd in het kader van 5000 jaar geschiedenis van Noord Holland aan de hand van gereconstrueerde mensen.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Met de aandacht rond het Romeinenjaar is de Romeinse haven aan het Oer-IJ onder de aandacht gebracht. Dit past bij de huidige identiteit van de gemeente waarin haven, industrie en Noordzeekanaal een grote rol spelen.

Verbinding met andere limes-locaties

Romeinse kust en Katwijk. De havens van de Romeinen.

Samenhang met ander erfgoed

IJmuider Zee- en Havenmuseum.

Limes Presentatie

Leiden/Leiderdorp | Archeologisch Park Matilo | Castellum Matilo

Beheerder

Stichting Mooi Matilo

Beschrijving

Het archeologisch park Matilo ligt tussen twee woonbuurten aan de zuidrand van Leiden en wordt door diverse buurtverenigingen en bewoners gebruikt en beheerd (oa. moestuinen, schooltuinen, scouting). Onder de grond ligt het Romeinse castellum Matilo. De reconstructie van de omwalling van het fort en de ligging van het kanaal vormen de basis voor het park.

Beschrijving archeologie

Castellum Matilo met vicus en het kanaal van Corbulo (vroeg middeleeuwen Roomburg en Leiderdorp) (boerderijcomplex Ursulaklooster)
Hergebruik bouw materiaal in Vroege Middeleeuwen in Leiderdorp.

Topvondsten

- Drie inscripties (RMO, Kasteel Duyvenvoorde)
- Ruitermasker (RMO)
- Hand keizerbeeld
- Zwaardschedepunt (Rijn-vondst)
- Schildhoes XV VOL
- Houten kanaal met dendro-dateringen

SoOuv waarden

- 2: Dateerbare bouwinscripties, te koppelen aan gebouwen
- 3: Castellum, haven, vicus
- 4: Kruispunt van Rijn en Kanaal van Corbulo
- 5: Ruitermasker, hand keizerbeeld, zwaardschedepunt, schildhoes XV VOL, gedateerd hout

Overige waarden

- 3: Hergebruik Romeins materiaal in de middeleeuwen

Verhaal

De ruimtelijke opbouw van de limes: In Matilo is de samenhang tussen fort en waterinfrastructuur te zien. Het castellum heeft een strategische ligging ten opzichte van de Rijn en het kanaal. Technologie en ambacht voor en door het leger: contrast in schaal en levenshouding tussen inheemse volkeren, Romeinse militairen is doorvertaald in hedendaagse sferen die meer collectief en kleinschalig zijn (inheems) of publiek en grootschalig (Romeins).

Presentatie

Park Matilo:

- Castellum op ware grootte en op originele locatie met poorten uitgevoerd als uitkijktorens.
- Informatieve kunstroute vanuit 3 invalshoeken: Het Romeinse leger, de inheemse boeren, de hedendaagse bewoner.
- Informatiepanelen met replica's

Matilo Leiderdorp:

- Langs de limes-app en evenementen

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 3b. Bewakers van de grens: Er zijn inscripties die wijzen op de identiteit van Spaanse en Bataafse cohorten die twee grote bouwprogramma's hebben uitgevoerd.
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk: strategische ligging van fort.
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: transport en scheepsvaart.
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten: vicus.
- 5c. Waterwerken langs de grens: kanaal.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoeker
- 2: Bewoners/lokale organisaties groot Leiden (evenementen)
- 6: Fietsers/wandelaars
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal park (met regionale ambities)

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Buurtpark voor Leiden Zuid en evenemententerrein.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Het Romeinse verhaal dat in het park wordt ontvouwen draagt bij aan de genius loci van het buurtpark. Het is een park met een verhaal dat twee buurten verbindt en ruimte biedt voor grotere evenementen waaronder re-enactment.

Verbinding met andere limes-locaties

- RMO waar de topvondsten liggen.
- Vaarverbinding met Voorburg aan het Corbulo kanaal (ongeveer het huidige verloop van de Vliet).
- Vaarverbinding via de Rijn met de andere castellum-locaties (Katwijk, Valkenburg, Alphen aan de Rijn, Zwammerdam, Bodegraven en Woerden) volgt ongeveer het verloop van de Romeinse Rijn.

Samenhang met ander erfgoed

Verbinding met de stadsgeschiedenis van Leiden: na de herontdekking van de Peutinger Kaart rond 1500, identificeerden Leidse geleerden Lugduno als de Burcht van Leiden. Sindsdien heeft de nabijgelegen stad Leiden zich in officiële documenten aangeduid als Lugdunum.

Culturele evenementen rond kunst. Romeins erfgoed en historische tuinen langs de Rijn tussen Leiden en Leiderdorp.

Limes Presentatie

Den Haag | Museon binnenkort geen presentatie meer

Beheerder

Museon

Beschrijving

Het Museon is een interactief museum gericht op gezinnen en kinderen. De thematiek is techniek, leefomgeving en cultuur. De mijlpalen van Wateringen en fort Ockenburgh zijn onderdeel van permanente opstelling 'Jouw wereld mijn wereld', een tijdsreis waarin leefomgeving en dagelijks leven aan bod komen.

Topvondsten

- Paard van Ockenburgh
- Mijlpalen Wateringen

SoOUV waarden

- 3: Kustverdediging en wegen, mijlpalen
- 5: Paardenskelet uit fort Ockenburgh

Overige waarden

- 4: Romeinse kust fort Ockenburgh

Verhaal

De grens die culturen bij elkaar bracht: Gebruiksvoorwerpen en reconstructies uit de Romeinse tijd. Hoe leefden Romeinen en Cannenefaten? De sub-thema's zijn het leger, mode en make-up, de Romeinse kookkunst en bebouwing.

De militaire infrastructuur van wegen en forten (Romeinse kust) in de Regio Den Haag.

Presentatie

- Museale presentatie met objecten en film in de tentoonstelling 'Jouw wereld mijn wereld'
- Mijlpalen Wateringse Veld.
- Themazaal 'Romeinen achter de duinen'.
- Kinderpresentatie.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de limes: wegen en steden

Potentiele publieksgroepen

- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 4: Bezoekers van attractieparken/bezoekerscentra
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Landelijk educatief museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Educatief en interactief museum gericht op een breed publiek.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Romeinse geschiedenis is onderdeel van onze leefwereld.

Verbinding met andere limes-locaties

Er is een verbinding met de Haagse locaties waar Romeins materiaal is gevonden.

Samenhang met ander erfgoed

Romeinse geschiedenis is een hoofdstuk in van de grote tijdslijn die in het Museon neergezet wordt.

Limes Presentatie

Den Haag | Museum Meermanno - nu geen presentatie

Beheerder

Museum Meermanno limes presentatie ondersteund door provincie Zuid Holland vanuit de erfgoedlijn

Beschrijving

Het museum Meermanno bevat de 19de eeuwse collectie archeologische objecten en boeken van de baron. Deze komen uit de omgeving van Brittenburg en van de opgraving van Reuvens in Voorburg.

Topvondsten

Het kannetje van Brittenburg

SoOUV waarden

5: Objecten die geaccocieerd worden met Brittenburg

Verhaal

Tijdelijke tentoonstelling 2015

Van geschreven bronnen naar archeologisch bewijs: de teksten over de Brittenburg en vondsten die dit ondersteunen prikkelen de belangstelling van collectioneers in de 19de eeuw.

Archeologisch onderzoek naar de limes: de eerste wetenschappelijke onderzoeken van Reuvens in Voorburg begin 19de eeuw.

Presentatie

Tijdelijke tentoonstelling 2015: Het raadsel van Brittenburg. Wat nu te zien is is onbekend.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging: de verhalen over Caligula aan het strand en het verwenen fort maken de mythe van de Brittenburg.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: opkomst van archeologie als wetenschap

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Kleine tentoonstelling in gespecialiseerd museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Museum Meermanno, Huis van het boek is gelegen in het woonhuis van de stichter Baron Westreenen van Tiellandt. De collectie van het museum is ontstaan vanuit een particuliere verzameling.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De Romeinse archeologische collectie is onderdeel van de 19de eeuwse collectie van het museum en geeft inzicht in de belangstelling en verzamelpassie van de baron van Westreenen van Tiellandt.

Verbinding met andere limes-locaties

Forum Hadriani en Brittenburg

Samenhang met ander erfgoed

Erfgoed ingebed in 19de eeuwse verzameling en woning van een patricier.

Limes Presentatie

Voorburg/Leidschendam | Park Arentsburgh | Museum
Swaensteyn | Forum Hadriani | Corbulo Kanaal

Beheerder

Museum Swaensteyn | AWN | gemeente Voorburg

Beschrijving

Aan de Vliet in Voorburg ligt onder het park van het voormalige landgoed Arentsburgh de archeologische vindplaats van Forum Hadriani, de hoofdstad van de civitas van de Cananefaten (Municipium Aelium Cananefatium). Deze stad was door de Romeinen gesticht en lag met zijn haven aan het kanaal van Corbulo midden in een vruchtbaar landbouwgebied getuige de vele vondsten uit onder andere Midden Delfland. Het Kanaal van Corbulo liep ongeveer waar nu de Vliet loopt en verbond de Rijn met de Maas. Het was een veilige route achter de duinen.

Het kanaal van Corbulo is aangetroffen in Leidschendam. Op deze plek bevindt zich een parkje met de reconstructie van een Romeinse brug en wachttorens.

Beschrijving archeologie

- Hoofdstad Civitas Cananefatium (Municipium Aelium Cananefatium) en eerdere nederzetting
- Haven
- Kanaal van Corbulo

Topvondsten

- Hand van keizerbeeld
- Inscriptie Collegium Peregrinorum
- 1e opgraving in NL door Reuvens
- Houten beschoeiing van het kanaal van Corbulo in Leidschendam
- Mijlpalen van Wateringse Veld (wijzen de weg naar Forum Hadriani)

SoOuv waarden

- 3: Bestuurlijk centrum en haven
- 4: Haven aan het Kanaal van Corbulo

Overige waarden

- 1: Romeinse stad met stadshuizen

Verhaal

Van verovering naar grensverdediging: Corbulo trekt zich terug achter de Rijn en laat door zijn legers het Corbulo kanaal graven.

De organisatie van het burgerlijk bestuur: de Romeinen vestigden hier de hoofdstad van de Cananefaten: Forum Hadriani.

Presentatie

- Museum Swaensteyn (Voorburg)
- Paneel op landgoed Arentsburgh (Voorburg)
- Kanaal van Corbulo - Rietvink (Leidschendam)
- Beeld veldheer Corbulo (Leidschendam)

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging: Corbulo trekt zich terug achter de Rijn en laat door zijn troepen het Corbulo kanaal graven.

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar: opbouw van grenssamenleving
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: waterinfrastructuur en landbouwgrond bepalen de strategische ligging van Forum Hadriani.
- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de imes
- 5c. Waterwerken langs de grens: het kanaal van Corbulo is gegraven door het leger om een veilige verbinding te maken tussen Rijn en Maas. Het kanaal maakt gebruik van de bestaande Vliet.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: de eerste limes opgraving, Reuvens ontdekt Forum Hadriani in Landgoed Arentsburgh.

Potentiele publieksgroepen

- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Voorburg Leidschendam is een welgestelde randgemeente van Den Haag met grote na oorlogse woonwijken. Rond de Vliet en trekvaart, waar het Romeinse erfgoed ligt is een rijke cultuurhistorie met een reeks grote buitenplaatsen en het historisch dorp Voorburg. Het Corbulo kanaal in Leidschendam is in een woonwijk in een groenstrook gevisualiseerd.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Forum Hadriani is onderdeel van de geschiedenis van Voorburg en onderstreept het belang van de Vliet.

Verbinding met andere limes-locaties

Matilo, Wateringse Veld

Samenhang met ander erfgoed

Arentsburgh is evenals Hofwijk een buitenplaats gebouwd door de Haagse notabelen die de stad wilden ontvluchten. Hofwijk en de Bataafse mythe Huygens ea.

De waterinfrastructuur heeft in de geschiedenis een belangrijke rol gespeeld: Corbulo kanaal, Trekvaart en Vliet.

Limes Presentatie

Alphen aan de Rijn | Archeon themapark en Archeologiehuis Zuid-Holland

Beheerder

Archeon themapark, Stichting Romeins Museum en provincie Zuid Holland

Beschrijving

Archeon is een archeologisch park waar middels reconstructies en re-enactment een levendige voorstelling van archeologisch erfgoed van de prehistorie tot de Middeleeuwen wordt gepresenteerd voor een groot publiek. De basis is steeds de reconstructie van een opgegraven gebouw. De Romeinse wijk bestaat uit een fragment van een houten fort met poort (Alphen aan den Rijn), een badhuis (Heerlen), enkele stadshuizen (Forum Hadriani), een amfitheater (Nijmegen), een herberg (Nijmegen) en een tempel (Cuijk). In deze omgeving vinden activiteiten door Romeinse re-enactors plaats en Romeinse activiteiten zoals pottenbakken waar publiek aan kan deelnemen. Het Archeologiehuis Zuid-Holland is gevestigd in de reconstructie van de inheems-Romeinse villa uit Rijswijk. Hier is een vaste Romeinse tentoonstelling over het dagelijksleven in Albaniana (Alphen aan den Rijn) van soldaten en burgers. Daarnaast een overzichtstentoonstelling over de archeologie van Zuid-Holland en wisselende tentoonstellingen.

Topvondsten

- Houten deur (Albanianiae)
- Schip Zwammerdam 5 (te verwachten in 2016)

SoOUV waarden

- 4: Zwammerdam 5 (te verwachten in 2016)
- 5: Grote collectie dagelijkse gebruiksvoorwerpen en militaire voorwerpen uit Albaniana.

Overige waarden

- 1: De presentaties en reconstructies geven een goed beeld van de civiele leefwereld met woongebouwen en het dagelijks leven van koken, pottenbakken en het badhuis.

Verhaal

Bewakers van de grens: re-enactors verbeelden het dagelijks leven van burgers en militairen langs de limes. Symbolen van Rome's macht: de indrukwekkende reconstructies laten de impact van forten en overheidsgebouwen zien. Technologie en ambacht: hoe werden potten en andere voorwerpen gemaakt? Watermanagement en scheepvaart komen in het archeologisch museum aan bod.

Presentatie

- Romeins Museum met wisselende tentoonstellingen en vaste collectie met veel Romeins limes materiaal, vooral uit Albaniana.
- Archeologisch Park met reconstructies van historische ijzertijd en Romeinse bouwwerken re-enactors, soldaten en burgers,
- Romeinse activiteiten zoals pottenbakken, waar publiek aan kan deelnemen.
- Romeinse evenementen.
- Langs de limes-app.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 4a. De inheemse stammen langs de grens.
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht: inheemse en Romeinse manier van leven (zowel in museum als in attractiepark)
- 4c. Het leger als sociale ladder
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid: Zwammerdam schepen in Archeon (plan).
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger.
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit: aan de hand van reconstructies.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: experimentele archeologie.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 4: Bezoekers van attractieparken/bezoekerscentra
- 3: Museumbezoekers
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Nationaal park met regionaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Goed bereikbaar in nieuwbouw omgeving aan rand van Alphen aan de Rijn, geen historische locatie. Verbinding met Rijn en castellum Alphen en Zwammerdam niet gemaakt.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Archeon is een sterke trekker voor Alphen als attractiepark. (niet als historische locatie)

Verbinding met andere limes-locaties

Verwijzing naar castella en limes in omgeving.

Samenhang met ander erfgoed

Onderdeel van brede presentatie van archeologie in Zuid Holland

Limes Presentatie

Alphen aan de Rijn | Castellum Albanianiae

Beheerder

onbekend of geen

Beschrijving

Alphen is een nieuwe stad gegroeid rondom een oude dorpskern sinds de jaren '70. In het stadscentrum van Alphen aan de Rijn zijn een aantal kunstwerken die in de openbare ruimte verwijzen naar het Romeinse castellum dat hier gelegen heeft. De locatie van het castellum is niet te ervaren, wel is de Rijn-oever in de stad een plek waar een Romeinse verwijzing is.

Beschrijving archeologie

Castellum Albanianiae

Rijnsoever

Topvondsten

- Houten deur (Archeologiehuis Zuid Holland)
- Poort inscriptie inscriptie Septimus Severus (Archeologiehuis Zuid Holland?)
- Stempels van de Classis Germanica
- Rijke collectie metalen Rijnsoever/N11

SoOuv waarden

- 1: Vroege fase (opbouw limes)
- 1: Inscriptie met herbouw tijdens bezoek keizer Septimus Severus
- 2: Ontwikkeling houtbouw
- 4: Rijnsoever
- 5: Houten deur, dateerbaar hout, metalen Rijnsoever/N11
- 6: Was goed geconserveerd, nu grotendeels opgegraven

Verhaal

De Romeinse limes was hier: kunst verwijst naar Romeins verleden. Het citaat van Tacitus langs de Rijn verwijst naar het woeste landschap ten tijde van de Romeinen. Voorstel voor vertaling inscriptie.

Presentatie

- Verspreide kunst als verwijzing naar limes
- Langs de limes-app

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: het strategisch economisch belang van de rivier en de smalle oeverstrook zijn een overkoepelend thema voor Bodegraven, Alphen, Zwammerdam en Woerden.
- 5c. Waterwerken langs de grens: castellum en haven aan de Rijnsoever.
- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de limes. De bouwcampagne naar aanleiding van het keizerlijk bezoek.
- 3b. Bewakers van de grens: de stempels van de Classis Germanica wijzen op de vloot eenheid die hier gelegen was. Cohort III ooit lijfwacht van de keizer nu (in 205) gelegerd in Alphen.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties

Reikwijdte van de limes-presentatie

Markering

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Modern stadscentrum gericht op winkelen.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Voegt cultuurhistorie toe aan het moderne stadscentrum

Verbinding met andere limes-locaties

Er is een aantrekkelijke landschappelijke verbinding met Zwammerdam, Bodegraven, Wierickerschans en Hogewoerd (te maken) langs en over de Oude Rijn. Te versterken door middel van aanlegplaatsen voor het Romeins schip en uitbreiding fiets- en wandelroutes.

Samenhang met ander erfgoed

Verbinding met cultuurlandschap van veenweidegebied en industrieel verleden van de Oude Rijn corridor. Ook in de Romeinse tijd was een groot contrast tussen bewoonbare Rijn-corridor en het veen.

Limes Presentatie

Zwammerdam | Bezoekerscentrum Ipse den Bruggen | Castellum Nigrum Pullum

Beheerder

Ipse de Bruggen

Beschrijving

Op het terrein van zorginstelling Ipse den Bruggen ligt in een campus-achtige omgeving het castellum Nigrum Pullum. De principia is met stenen muurtjes gevisualiseerd. Een kunstwerk verwijst naar de achterpoort van het castellum. In het dorps-huis van Ipse den Bruggen is binnenkort een presentatie te zien van de Romeinse limes archeologie met vondstmateriaal en maquettes van de Zwammerdamschepen. Deze tentoonstelling is geïntegreerd met het restaurant en activiteitenzaal.

Beschrijving archeologie

- Limesweg
- Castellum Nigrum Pullum
- Principia steenbouw
- Rijnsoever
- 6 Romeinse schepen en stuurriem
- Mogelijk badgebouw
- Vicushuizen

Topvondsten

- Romeinse schepen en stuurriem
- Umbo met namen Germaanse ruiters
- Zwaarden
- Dolabrae
- Scheepshout, gedateerd en herkomst bekend
- Uitgebreide collectie

SoOUV waarden

- 2: Principia
- 4: 6 Schepen en stuurriem aan de Rijnsoever
- 5: Umbo, wapens, gereedschap, scheepshout

Verhaal

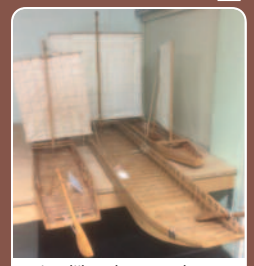
Technologie en ambacht: de schepen van de Romeinse limes zijn hier ondeckt en vertellen over de lokale technologie van scheepsbouw.

Presentatie

Limes Bezoekerscentrum Nigrum Pullum Zwammerdam met markeringen in het veld

- Tentoonstelling over Nigrum Pullum en de Romeinse schepen met rijke collectie en scheepsmodellen.
- Iconische landschapsreconstructie in vogelvlucht van castellum op smalle oeverwal.
- Markering van de Principia en poort met kunstzinnige reconstructie van poort.
- Onderhoud Romeinse Route en bediening Grand Café door cliënten Ipse de Bruggen.
- Lezingen en evenementen.
- route voor kinderen en meervoudig gehandicapten, route Langs de limes-app, Time Travel-app.
- Infopanelen.

Zwammerdam Bezoekerscentrum

- Ruimtelijke opbouw van de grens
- Scheepsbouw als lokale nijverheid
- Architectuur in hout en steen

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd.
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk.
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: het strategisch economisch belang van de rivier en de smalle oeverstrook zijn een overkoepelend thema voor Bodegraven, Alphen, Zwammerdam en Woerden.
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid: de Zwammerdamschepen, ontwikkeling van Rijnlandse scheepsbouw.
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit.
- 7a. Conservering en vernietiging van limes restanten door het water.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: de ontdekking van Rijnlandse schepen.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Regionaal bezoekerscentrum schepenlimes

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Zorginstelling op groot parkachtig terrein (campus). Al is het terrein openbaar, toch voelt het als een besloten plek aan.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Maak de plek van besloten instelling een naar buiten gekeerde bestemming voor mensen die in het Romeinse erfgoed geïnteresseerd zijn.

Verbinding met andere limes-locaties

Met Alphen waar de Zwammerdamschepen komen. Met Woerden, Wierickerschans, Hogewoerd en Bodegraven, Alphen. Er is (in potentie) er een sterke landschappelijk aantrekkelijke verbinding langs en over de Rijn. Te versterken doormiddel van aanlegplaatsen voor het Romeins schip en uitbreiding fiets- en wandelroutes.

Samenhang met ander erfgoed

De limes draagt bij aan de bewoningsgeschiedenis van Zwammerdam en geeft inzicht in de landschappelijke ontwikkeling van de Rijn en zijn oevers.

Limes Presentatie

Bodegraven | Haven en castellum | Limespark | Fort Wierickerschans

Beheerder

Initiatiefgroep Rijnhavenkade, AWN, Gemeente Bodegraven, Fort Wierickerschans, Streekmuseum Reeuwijk

Beschrijving

Bodegraven is een Groene Hart gemeente. Het dorp gelegen aan weerszijden van de Oude Rijn. Het Zuid Hollands limes-landschap van de smalle oeverwal van de Rijn te midden van uitgestrekte veenweide gebieden is in het buitengebied goed te ervaren. Midden in Bodegraven ligt het houten castellum. (Recent) onderzoek heeft kennis opgeleverd over de waarschijnlijke omvang, de bouwmethode en de landschappelijke situering vlakbij de plek waar de rivier de Oude Bodegraven in de Oude Rijn stroomt. De gevonden beschoeiingen en stuurriem vertellen iets over de Romeinse waterwerken en haven. Hier en rondom Bodegraven zijn bijzondere Romeinse vondsten gedaan. Ten oosten van Bodegraven ligt het 17de eeuwse fort Wierickerschans. Het fort is (in potentie) een sterke cultuurhistorische bestemming. Hier is nu al een kleine limes-presentatie. Vanuit het fort kan gevaren worden in de omgeving. Hier wordt op een aantal plekken in Bodegraven aandacht aan besteed.

Beschrijving archeologie

- Nieuw onderzoek acht houten castella bewezen, geen vermelding op Tabula Peutingeriana
- Houten poort gebouw
- Houtaarden wal
- Houtconstructies
- Veel organisch materiaal
- Bewoning algemeen (40/50 - 270 na Chr.)

Topvondsten

- Loden vervloekingstablet (Museum Het Valkhof)
- Paradehelm (RMO)
- Tentharingen
- Fragment van stuurriem
- Veel houten funderingsresten

SoOUV waarden

- 2: constructie poortgebouw
- 4: stuurriem
- 5: houten objecten en constructies
- 6: vroegste fase bewaard want geen steenbouw

Overige waarden

Romeins fort en Oude Rijn terrein 4.1.9 Opmerking siteholder: 'opgraving Romeins fort en tevens ligging aan de Oude Rijn'

Verhaal

De Romeinse weg en het landschap van de oeverwal wordt uitgelegd in het Limespark. Sporen van de samenleving langs de grens worden aan de hand van objecten in fort Wierickerschans getoond.

Presentatie

- Kunstwerk met helm-replica aan de Willemsstraat
- Rijnkade met Romeinse aanlegsteiger en mozaiek in de straat (in voorbereiding)
- Tentoonstelling Wierickerschans
- Limespark met wegreconstructie
- Kunstwerk helm
- Diverse infopanelen
- Limesbierbrouwerij (tijdelijke tentoonstelling in Streekmuseum Reeuwijk).
- Langs de limes-app en Time Travel-app met reconstructie.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk: strategische ligging van castellum
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: het strategisch economisch belang van de rivier en de smalle oeverstrook zijn een overkoepelend thema voor Bodegraven, Alphen, Zwammerdam en Woerden.
- 3b. Bewakers van de grens: Romeinse helm, de vervloekingstablet
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Monumentum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

De kade van het huidige Bodegave ligt binnenstedelijk bij de belangrijke sluis (16de eeuw) en brug over de Rijn. Gemeente-website: "Veel mensen kennen Bodegraven als centrum van de kaashandel." In het Rampjaar 1672 werd Bodegraven door de Fransen in de as gelegd. In 1880 brande het opnieuw af. Bodegraven profileert zich als groene hart gemeente met een goed vestigingsklimaat. Wonen, toerisme en recreatie en duurzaamheid.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De limes draagt bij aan de bewoningsgeschiedenis van Bodegraven en geeft inzicht in de landschappelijke ontwikkeling van de Rijn en zijn oevers.

Verbinding met andere limes-locaties

Met Woerden, Wierickerschans, Hogewoerd en Zwammerdam - Alphen, is (in potentie) er een sterke landschappelijk aantrekkelijke verbinding langs en over de Rijn. Te versterken door middel van aanlegplaatsen voor het Romeins schip en uitbreiding fiets- en wandelroutes.

Samenhang met ander erfgoed

De Rijn als grens van verbinding is een verbindend thema. Het strategisch economisch belang van de rivier blijft door de eeuwen heen.

Linie langs de Rijn: de Rijn corridor speelt ook in de recentere geschiedenis van Bodegraven en de Oude Hollandse Waterlinie (Wierickerschans) een belangrijke rol.

Sporen van oorlog en militairen door de eeuwen heen.

Limes Presentatie

Woerden | Varen met reconstructies van Romeinse schepen en stadswandeling

Beheerder

Stichting Romeins Schip Woerden, Grand café Concordia

Beschrijving

De stichting Romeins Schip Woerden vaart met twee gereconstrueerde Romeinse schepen over de Rijn en verzorgt stadswandelingen. Hierbij wordt het verhaal van de limes in Woerden verteld: onder de oppervlakte van de historische vestingstad Woerden liggen de restanten van het castellum Laurium met haven en vicus. Het archeologisch erfgoed is tastbaar door markeringen van het castellum, de loop van de Romeinse Rijn waar nu de Rijnstraat is, de garage waar ondergronds een tentoonstelling is van onder andere een Romeins schip. Langs de vaarroutes van de Romeinse schepen wordt de wisselwerking tussen de vestingstad en de Rijn gedurende verschillende historische periodes belicht.

Beschrijving archeologie

- Castellum Woerden/Laurium (4 bouwfasen)
- Rijnsoever met kade
- 6/7 Schepen
- Vicus

Topvondsten

- Altaar Sol Heliogabalus (stadsmuseum Woerden en replica op locatie)
- Paradehelm, Germaans zwaard (stadsmuseum Woerden)
- Bronzen olielamp (stadsmuseum Woerden)
- Woerden 7 (garage Castellum)

SoOuv waarden

- 1: Fort Woerden I (voorbereidingsfase limes)
- 3: Graanschip Woerden 1 (handelsroute/fouragering)
- 4: Kade, 6/7 schepen, boothuis(?)
- 5: Altaar, helm, zwaard, hout
- 6: Resten onder de stad en restant via decumana mogelijk te herkennen in loop van straat Kerkplein.

Verhaal

Woerden heeft een lange en bewogen militaire geschiedenis gekoppeld aan haar strategische ligging aan de Rijn. Van het fort uit de Romeinse tijd, het middeleeuwse kasteel, de Oude Hollandse Waterlinie en de garnizoenstad zijn de sporen te zien. RSW bouwt haar arrangementen op rond de volgende thema's:

- Het groot Romeinse Rijk en het ontstaan van de noordelijke limes,
- Het landschap in Germania Inferior in de Romeinse tijd,
- De inrichting van castellum Laurium en de vicus en de functie daarvan in de militaire verdedigingslinie en de handelsroute,
- De vondst van de schepen in Woerden en De Meern en de functie daarvan.

Varen op de Rijn Woerden

- Het landschap in de romeinse tijd
- De Rijn als cruciale militaire verbinding
- Scheepsbouw als lokale nijverheid

Presentatie

- Varen op de Rijn met de rijnaak De Meern 1, in de vaart genomen onder de naam 'Per Mare ad Laurium' en de punter De Meern 6, in de vaart genomen onder de naam 'Fiducia'.
- Stadswandeling Woerden vanaf mini-limesmuseum in Grand café Concordia focust op de limes als onderdeel van de historische stad Woerden met markeringen op het kerkplein en het schip Woerden 7 in de parkeergarage Castellum.
- Langs de Limes app en markeringen in de stad, routes langs de Rijn en een schepenroute met vindplaatsen van de schepen.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding
- 3b. Bewakers van de grens
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid
- 5c. Waterwerken langs de grens
- 7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Regionaal bezoekerscentrum met arrangementen

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Hollandse waterstad Woerden, Kasteel Woerden, Museum Woerden, Wierkikerschans, Woerden als bestemming van dagtoerisme

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Het castellum met haven en schepen onder het stadshart dragen bij aan de geschiedenis van de plek en identiteit als Hollandse Rijnstad.

Verbinding met andere limes-locaties

Andere plekken met schepen: Leidsche Rijn, Zwammerdam.
Utrecht Domplein en Hogewoerd.

Samenhang met ander erfgoed

Het Romeinse verhaal van grensverdediging, verovering en militaire verbinding is consistent met latere episodes van Woerdens geschiedenis zoals het rampjaar en de Oude Hollandse Waterlinie. Het Romeinse fort vormt het fundament van het historische stadshart van Woerden waarin middeleeuws erfgoed tot en met hedendaagse gebouwen deel van uitmaken.

Limes Presentatie

Woerden | Stadsmuseum | Kerkplein en parkeergarage
Castellum

Beheerder

Stadsmuseum

Beschrijving

De restanten van het castellum Laurium en de haven en vicus beslaan een groot deel van het oppervlakte van de historische vestingstad Woerden. Belangrijke vondsten uit Woerden zijn in het Stadsmuseum te zien. Verder is de Romeinse geschiedenis tastbaar gemaakt door de markering van het castellum, markeringen van vindplaatsen met replica's, en de presentatie van het Romeins schip Woerden 7 in de garage onder het castellum.

Beschrijving archeologie

Paradehelm, zwaard en andere militaria

Topvondsten

- Altaar Sol Heliogabalus (stadsmuseum Woerden en replica op locatie)
- Paradehelm, Germaans zwaard (stadsmuseum Woerden)
- Bronzen olielamp (stadsmuseum Woerden)
- Woerden 7 (garage Castellum)

SoOUV waarden

- 1: Fort Woerden I (voorbereidingsfase limes)
- 3: Graanschip Woerden 1 (handelsroute/fouragering)
- 4: Kade, 6/7 schepen, boothuis(?)
- 5: Altaar, helm, zwaard, hout
- 6: Resten onder de stad en restant via decumana mogelijk te herkennen in loop van straat Kerkplein.

Verhaal

Woerden heeft een lange en bewogen militaire geschiedenis. Van het fort uit de Romeinse tijd, het middeleeuwse kasteel en de garnizoenstad zijn de sporen te zien.

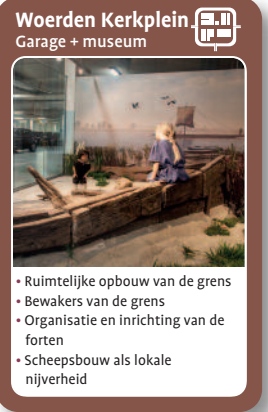
Scheepstechnologie: de Woerden 7 was een roeischip.

De ruimtelijke opbouw van de limes: het castellum, de ligging van de haven, de Rijn en de vicus zijn allemaal te ervaren tijdens een wandeling door Woerden.

Bewakers van de grens: Het Cohors XV Voluntariorum in Woerden

Presentatie

In het Stadsmuseum Woerden wordt de geschiedenis van Woerden verteld. De limes is hier één hoofdstuk in met een presentatie van de belangrijkste vondsten. Vanuit het museum worden stadswandelingen aangeboden met Het Gilde langs de markeringen op het Kerkplein, het achterschip van de Woerden 7 in de parkeergarage Castellum en de zuilen die de schepenroute markeren.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 3b. Bewakers van de grens
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 4c. Het leger als sociale ladder
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Hollandse waterstad Woerden
Kasteel Woerden, Museum Woerden, Woerden als bestemming van dagtoerisme

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Het castellum met haven en schepen onder het stadshart dragen bij aan de geschiedenis van de plek en identiteit als Hollandse Rijnstad.

Verbinding met andere limes-locaties

Andere castella en musea met limes collectie: Leidsche Rijn, Zwammerdam. Utrecht Domplein en RMO.

Samenhang met ander erfgoed

Romeins erfgoed is onderdeel van het historische stadshart van Woerden waarin middeleeuws erfgoed tot en met hedendaagse gebouwen deel van uitmaken.

Beheerder

Gemeente Utrecht

Beschrijving

De bouw van de wijk Leidse Rijn op de oude oeverwal van de Rijn ten westen van Utrecht (De Meern) heeft de limes archeologie in Nederland een enorme impuls gegeven. Een groot gebied is onderzocht. Het resultaat is een ongekend compleet beeld van het systeem van de limes: het castellum, de vicus, de havens met schepen, de weg met wachttorens. In het Castellum Hoge Woerd, het bezoekerscentrum gebouwd op de contouren van het Romeinse fort is een tentoonstelling over Romeins Leidse Rijn te zien met als topstuk het complete schip De Meern I, gekoppeld aan het cultureel centrum en het centrum voor natuureducatie.

Beschrijving archeologie

Aaneengesloten limes landschap met:

- Castellum Hoge Woerd
- Badhuis
- Vicus
- Diverse nederzettingen
- Diverse grafvelden
- Rijnsoever met kade
- 3 Wachttorens
- Segmenten Romeinse weg
- 6 Schepen

Topvondsten

- Helmband Africanus
- Inventaris en Romeinse schip De Meern 1
- Wachttoren, haven en weg

SoOuv waarden

- 1: Vroege wachttorens.
- 2: Wachttorens, infrastructureel werken, badhuis, landinrichting.
- 3: Limesrivierlandschap met alle elementen (castellum, wachttorens, wegen, kades, dorpen en begraafplaatsen)
- 4: Kades, schepen, infrastructurele werken aangepast aan het veranderende rivierlandschap.
- 5: Helmband Africanus, gedateerd hout, inventaris De Meern 1, uitgewerkt organisch materiaal.

Verhaal

- Het complete ruimtelijke systeem van de limes op de oeverwal van de Rijn is hier aangetroffen. Dit vertelt ons hoe de Romeinse grens zich in de loop der tijd ontwikkelde en de wegen en gebouwen verbeterd werden in relatie tot de veranderende loop van de Rijn.
- Scheepstechnologie; De Meern 1 is het enig complete schip van de Nedergemaanse limes en vertelt ons veel over hoe schepen gebouwd en gebruikt werden.
- De Romeinse archeologie is een hoofdstuk in vier eeuwen occupatiegeschiedenis.

- Ruimtelijke opbouw van de grens
- Militaire organisatie, burgerlijk bestuur
- De samenleving langs de limes
- Technologische ontwikkelingen
- Symbolen van Rome's macht
- Archeologisch onderzoek van de limes

Presentatie

- Bezoekerscentrum archeologie in combinatie met milieu-educatie en theater.
- Evenementen terrein. In omgeving bezoekers-centrum panelen en visualisaties van o.a. wachttorens en Romeinse weg.
- Wandel/-fietsroute (o.a. Langs de Limes).
- Limes meubel met 3D animaties en beelden van limes tussen DOMunder, Hoge Woerd en fort Fectio

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd: de smalle stroomgor-del van de Rijn.
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: transport en handel per schip.
- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de limes.
- 3b. Bewakers van de grens: Sporen van individuen.
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten.
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht.
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten: grafvelden en vicus.
- 5a. Scheepsbouw als lokale nijverheid: de ontwikkeling van de Rijnlandse Romeinse schepen.
- 5c. Waterwerken langs de grens: aanpassingen aan weg, kades en wachttorens.
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit: visualisatie fort en wachttoren.
- 7a. Conservering en vernietiging van limes restanten door het water.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: onderzoek naar de limes als totaal landschappelijk systeem.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 4: Bezoekers van attractieparken/bezoekerscentra
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Regionaal museum het complete grenssysteem van de limes.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

New town Leidse Rijn maakt dankbaar gebruik van deze spectaculaire tijdsdiepte. Het castellum is tevens een belangrijke ontmoetingsplek en bestemming in het Leidse Rijn Park.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Het verhaal van het eeuwenoude Romeinse erfgoed zorgt voor binding en identiteit in deze nieuwe omgeving. De grens die culturen bij elkaar bracht is een verbindend thema in Leidsche Rijn waar nieuwkomers uit alle windstreken de laatste jaren zijn komen wonen. De thematiek landschap en water past bij de aangetroffen schepen, bruggen en havens, maar ook bij de duurzame omgang met water in Leidsche Rijn nu. Het castellum is ook een plek voor milieu-educatie.

Verbinding met andere limes-locaties

Utrecht centrum - Woerden, Zwammerdam, Vechten

Samenhang met ander erfgoed

Huis ter Haar, middeleeuwse kastelen, oude boerderijen en boomgaarden en de Viking Rijn maken van Leidsche Rijn een nieuwe stad met een sterke cultuurhistorische identiteit.

Limes Presentatie
Utrecht | DOMunder Domplein

Beheerder
DOMunder

Beschrijving
Het Domplein is het hart van Utrecht met de Domtoren en de gotische kerk. Attractie DOMunder laat het publiek in groepjes afdalen naar de Romeinse laag onder het Domplein en de aanpalende gebouwen. Het thema is 2000 jaar geschiedenis van de Romeinse tijd tot en met de instorting van het schip van de gotische kerk. De begrenzing van het castellum is op de straten naar het Domplein gemarkeerd.

Beschrijving archeologie

- Castellum Utrecht-Domplein/Trajectum
- Vicus, oostelijk en westelijk
- Begraafplaats
- Overgang naar Vroege Middeleeuwen

Topvondsten

- Brandlaag
- Bouwfragmenten
- Stenen principia
- Kerkenkruis
- Iconisch beelden
- Opgravingen Domplein

SoOuv waarden

- 1: Brandlaag Bataafse opstand, verschillende bouwperiodes
- 2: Stenen muur, Romeinse weg binnen castellum
- 6: Overgang laat-Romeinse tijd naar Vroege Middeleeuwen

Overige waarden

- 1: Militair-civiele componenten van de grens
- 2: Aanloop tot de limes
- 3: Laat-Romeinse limes

Verhaal

- Castellum vanaf ca 47 onderdeel limes, tot einde 3e eeuw in verschillende bouwfases.
- 2000 jaar geschiedenis van de plek, de gelaagdheid van de stad
- De opvolging van Romeins, laat-Romeins, Merovingisch en Gotisch centrum op deze plek.

Presentatie

- DOMunder Experience Rondleidingen in bezoekerscentrum en onder Domplein
- wandel/-fietsroute (o.a. Langs de Limes app)
- markering van deel van de oorspronkelijke ligging van de muren zichtbaar gemaakt in plaveisel;
- Limes meubel met 3D animaties en beelden van limes tussen DOMunder, Hoge Woerd en fort Fectio

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1c. De opstand van de Bataven en de rol van het leger
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd: de loop van de Rijn
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit
- 7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: onderzoek rond het Domplein

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen

Reikwijdte van de limes-presentatie
Regionaal museum.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Het Domplein is het historische hart van Utrecht met de iconische Domtoren, de gotische kerk en het academiegebouw. Het plein is ook een plek van leegte, niet bedoeld als plein maar ontstaan uit de verwoesting van het schip van de Dom. Dit is te zien aan de blinde gevel en de toevallige pleinranden.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De Romeinse resten vormen de oudste lagen in de lange geschiedenis van de plek. Het Domplein bleef eeuwen lang het symbolische centrum van de macht, eerst van militaire macht daarna het bisschoppelijk hof.

Verbinding met andere limes-locaties

Ten oosten en westen van dit castellum liggen castella Fectio en Hoge Woerd.

Samenhang met ander erfgoed

De resten uit de Romeinse tijd zijn de fundamenteen waarop de stad in de middeleeuwen gebouwd werd.

Limes Presentatie

Utrecht | Centraal Museum - PUG collectie

Beheerder

Centraal Museum

Beschrijving

Romeinse gebruiksvoorwerpen zijn onderdeel van de PUG collectie. Archeologische schatten uit Utrechtse bodem zijn in de 19e eeuw op initiatief van het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen opgegraven en bijeengebracht. De Romeinse vondsten zijn overdadig en bevatten enkele bijzondere voorwerpen.

Topvondsten

- Scherf met graffito van Romeins oorlogsschip gevonden in Vechten.
- Bronzen beeldje van Jupiter gevonden in De Meern.

SoOUV waarden

5: grote collectie vondsten uit de forten rond Utrecht

Overige waarden

1: Dagelijks leven rond de Romeinse kampen

Verhaal

Op dit moment geen presentatie

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger
- 6b. Monetaire economie langs de limes

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Nationaal museum (niet-Romeins)

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Utrechtse kunstnijverheid en kunst door de eeuwen heen in Museum collectie.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Oude kunstvoorwerpen in de collectie

Verbinding met andere limes-locaties

Vondsten uit Vechten, Domplein en Hoge Woerd

Samenhang met ander erfgoed

Utrechtse kunstnijverheid en kunst door de eeuwen heen in Museum collectie.

Limes Presentatie

Bunnik | Castellum Fectio | Fort Vechten en castellum | Krommerijn-gebied

Beheerder

Landschap en Erfgoed Utrecht, Staatsbosbeheer

Beschrijving

Het Romeinse castellum ligt langs de A12 vlak bij het Fort Vechten. De omtrek van stenen ommuring van het fort is in beton gemarkeerd. In het Waterliniemuseum Fort Vechten is in poortgebouw K een tentoonstelling over castellum en vicus in voorbereiding. Deze tentoonstelling richt zich op het dagelijks leven in en om het fort. Daarnaast is er de interactieve digitale presentatie van de drie Utrechtse castella die een beeld geeft in de ruimtelijke structuur en militair strategische betekenis van de limes.

Beschrijving archeologie

- Castellum Fectio/Vechten (4 - 270)
- Vicus
- Grafveld
- Schip
- Bekende troepeneenheden

Topvondsten

- Wij-altaar schippers Fectio (RMO)
- Scherf met graffito schip
- 100 schrijfplankjes

SoOuv waarden

- 1: Overgang van aanvals- naar grensfort
- 4: Gallei schip Vechten
- 5: Wij-altaar, scherf met graffito, schrijfplankjes

Overige waarden

- 1: Vroege fase castellum van voor de limes

Verhaal

De grens die culturen bij elkaar bracht: mensen met verschillende achtergrond leefden in en om het fort.

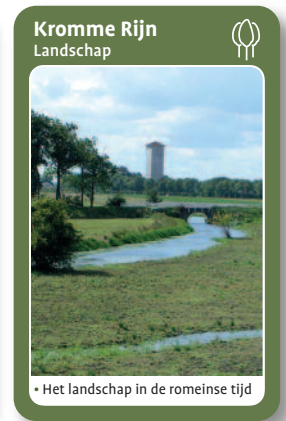
Het leven langs de grens: hoe was het dagelijkse leven van mensen in en om het fort?

Presentatie

- Contour van het castellum in landschapspark rond fort en replica van Viradecdis-altaar.
- Romeinse tentoonstelling in poortgebouw K.
- Reconstructie van houten wachttorens bij het castellum.
- Limes meubel met 3D animaties en beelden van limes tussen DOMunder, Hoge Woerd en fort Fectio.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging: Fort Vechten dateert van voor de limes.
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd. Sporen van de Rijn die in de middeleeuwen verzandde.
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding: Romeins patrouilleschip (oude vondst galleischip en graffito).
- 3b. Bewakers van de grens: schrijfplankjes, altaar, persoonlijke verwijzingen.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers Waterlinie museum
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Nationaal museum richt zich vooral op de Nieuwe Hollandse Waterlinie met Romeinse tentoonstelling als toegevoegd thema.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Landschap met veel cultuurhistorie en landschappelijke kwaliteit. Het Kromme Rijn gebied is onderdeel van een groter recreatief gebied ten oosten van Utrecht.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Militair strategische betekenis van het gebied is veranderd van bewaking langs de Rijn naar bufferzone rond Utrecht. Verbindend thema dat voor de hand ligt is 2000 jaar forten en linies. veranderingen in militaire strategie en fortenbouw.

Verbinding met andere limes-locaties

De drie forten van Utrecht worden met elkaar in verband gebracht, Vechten, Domplein en Hogewoerd. Ruimtelijke verbinding van Vechten met het Kromme Rijn gebied kan versterkt worden met fiets- en wandelroutes. Thematisch is fort Vechten verbonden met andere Romeinse forten uit periode van voor de limes: Kops Plateau, Velsen, Katwijk en Meinerswijk.

Samenhang met ander erfgoed

Nabijheid van twee militaire verdedigingslinies uit verschillende tijden.

Limes Presentatie

Houten | Archeologisch Museum Leen de Keyzer en markeringen

Beheerder

Gemeente Houten en Arch. werkgroep Leen de Keyzer

Beschrijving archeologie

Agrarische nederzettingen ten noorden van de limes met veteranenhuizen en landerijen.
'Villa' van Houten

Topvondsten

Wij-altaar van vlootveteraan

Overige waarden

- Overgang ijzertijd-Romeinse tijd
- Ontwikkeling van grootschalige, villae nederzettingen en wegen.

Verhaal

Romeinse bloeitijd: In Houten waren in de Romeinse hoogtij-dagen ongeveer 60 agrarische nederzettingen. Houten was belangrijk voor voedselvoorrading aan het nabijgelegen leger. De Romeinen bouwden ook boederijen in steen. De regio raakt dunbevolkt als de Romeinen weg zijn.

Presentatie

- Kunstroute met markeringen van vondstplaatsen en limes informatiebord: grafsteen als bank, fundament van villa Houten, kunstwerk De Sofa, transformatorhuis Limes en uitkijktoren Terrein 14.
- In het museum zijn wisselende exposities over het vondst-materiaal uit Houten zoals 'Terra Sigillata het Wedgewood van de Romeinen' in 2014

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 4a. De inheemse stammen langs de grens
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 4c. Het leger als sociale ladder
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 4e. Het landelijke gebied

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Houten is een ruim opgezette en groene 'dorpse' stad uit de periode 1975 tot nu gelegen in het landelijke Kromme Rijn gebied. Er is door het vele bouwen veel archeologisch onderzoek gedaan in Houten.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De archeologie geeft tijdsdiepte aan de nieuwbouwstad en versterkt de band met het agrarische verleden.

Verbinding met andere limes-locaties

Houten is een goed startpunt voor het verkennen van het Kromme Rijngebied met de fiets en te voet en is in de directe nabijheid van fort Vechten en Wijk bij Duurstede.

Samenhang met ander erfgoed

De Romeinse archeologie is onderdeel van het rijke agrarisch verleden van Houten.

Limes Presentatie

Wijk bij Duurstede | Rijswijk | Museum Dorestad | Levefanum?

Beheerder

Museum Dorestad

Beschrijving

Op diverse vindplaatsen in het Kromme Rijngebied rondom Wijk bij Duurstede zijn mogelijke boerderijen, gehuchten, mogelijk een schip, een laat-Romeinse grafveld en mogelijke weg-segmenten aangetroffen.

Aan de overkant van de Lek is in Rijswijk de vermoedelijke locatie van een castellum (Levefanum?) uit 50-270. Vondsten wijzen op de aanwezigheid van Cohors I Thracum Equitata en Cohors II Hispanorum Equitata

Beschrijving archeologie

- In Rijswijk zijn inscripties met Cohors I Thracum en Cohors II Hispanorum Equitata en wapens, 3 helmen en fibulae gevonden
- Bij de aanleg van een brug en duikactiviteiten zijn houten palen aangetroffen.
- Inheemse boerderij de Horden (uitgewerkt in museum).

Topvondsten

- Drie helmen opgebaggerd in Rijswijk (in Museum Dorestad).
- Inheemse boerderij de Horden (uitgewerkt in museum).

SoOuv waarden

- 3: Locatie castellum aan de Rijn en de Lekdoorbraak
- 3: Het militaire grenssysteem: de legereenheden die in het castellum gelegen waren.
- 5: De helmen van Rijswijk

Overige waarden

- 1: Zone met agrarische nederzettingen t.b.v. surplus producten.
- 3: Laat Romeinse limes en het middeleeuwse Dorestad

Verhaal

De verspoelde forten van Oost Nederland: castellum Rijswijk (Levefanum?) is verdwenen, maar er zijn wel bijzondere objecten zoals de helmen en bouw materiaal gevonden bij baggerwerkzaamheden in Rijswijk.

Romanisering en dagelijks leven ten noorden van de limes, zoals dat op de Horden is aangetroffen.

Presentatie

- Het museum Dorestad in historische binnenstad laat belangrijke vondsten uit de Romeinse periode zien: de helmen van Rijswijk en objecten en reconstructies van de Romeins-inheemse nederzetting de Horden, net ten noorden van de limes.
- Er zijn twee routes (fiets en wandel) van Langs de Limes die langs de archeologische vindplaatsen gaan.
- Bij de Lekoever in Rijswijk staat het kunstwerk 'TOT HIER' ter markering van de limes.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding
- 3b. Bewakers van de grens
- 4e. Het landelijke gebied

Potentiele publieksgroepen

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum (in potentie regionaal informatiecentrum)

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

De karaktervolle historische stad is strategisch gelegen aan de Rijn/Lek. De geschiedenis van Wijk bij Duurstede en het castellum Rijswijk en Dorestad zijn sterk verbonden met de rivieren. Wijk bij Duurstede heeft een bewogen geschiedenis van bloei, oorlog en stilstand. Nu is zijn de sporen van de landschappelijke veranderingen zoals de Lekdoorbraak en het verzanden van de Rijn overal aan te treffen.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De Romeinse geschiedenis is onderdeel van de gelaagde geschiedenis van Wijk bij Duurstede.

Verbinding met andere limes-locaties

De kade van Wijk bij Duurstede is de goede plek om het castellum aan de overkant van de rivier te visualiseren.

Thematische verbinding met Bewakers van de grens.

Samenhang met ander erfgoed

Historische binnenstad van Wijk bij Duurstede en het kasteel Duurstede.

Fiets- en wandelroutes door de landschappelijk interessante gebieden Kromme Rijn en Betuwe.

Limes Presentatie

Ommeren/Maurik/Kesteren/Driel | Streekmuseum Baron van Brakell

Beheerder

Streekmuseum Baron van Brakell AWN, Historische Kring Kesteren e.o.

Beschrijving

Het Streekmuseum Baron van Brakell ligt midden in het agrarische landschap van de Betuwe. Het is een streekmuseum met objecten en interieurs en een collectie rijtuigen. Een groot deel van het museum is gewijd aan Romeinse archeologie. Dit is de plek waar een grote hoeveelheid lokale vondsten verzameld zijn. Er zijn militaire objecten en bouwfragmenten uit de Kesteren, Driel en Maurik, vermoedelijk uit de castella die hier waarschijnlijk zijn geweest. Verder zijn er vondsten van militaire en civiele aard uit nederzettingen en villa's in de omgeving, zoals fibula, munten, wapens, bouw materiaal, schoenen en aardewerk. Bij bijna alles is een uitleg over de vondst, met vermelding van de vondstlocaties. Het museum wordt bemand door amateur archeologen die veel te vertellen hebben over hun eigen ervaringen en theorieën. Het gebied dat het museum bestrijkt omvat een groot deel van de Betuwe tussen Maurik en Driel.

Beschrijving archeologie

- Castellum van Kesteren: Carvo? Gebouwd in 70: direct na Bataafse opstand. Sporen van militaire grafvelden 1e-3e eeuw
- Maurik: vermoed castellum uit 70-275 na Chr. Sporen van cohorts II Hispanorum equitata en cohorts II Thracum equitata?

Topvondsten

- Museum: collectie munten en fibulae (studie Haalebos) Tufstenen deurschanier uit Driel, mogelijk van militair fort.
- Kesteren: 120 graven en complete helm (Museum het Valkhof). Maurik: bronzen vaatwerk (Museum het Valkhof).
- Dodewaard: grafsteen in kerk (origineel in RMO).

SoOuv waarden

- 3: Vondsten van diverse 'verloren' castella
- 5: Materiele cultuur van Bataafs Eiland een militaire en civiele samenleving aan de grens van het Romeinse Rijk

Overige waarden

- 1: Bewoningsgeschiedenis van geologisch gevarieerd rivierengebied continuïteit tot nu toe.

Verhaal

Het verhaal dat wordt verteld omvat veel thema's betreffende de Romeinse aanwezigheid die niet allemaal met originele objecten kunnen worden ondersteund. Het verhaal zou zich vooral moeten toespitsen op de locaties in de Betuwe en met name die langs de limes en niet bijvoorbeeld religie en tempel van Elst.

Presentatie

- Presentatie van de Romeinse archeologie uit de Betuwe in het streekmuseum.
- Er wordt gewerkt aan een Romeinse reconstructie naast het museum als attractie en blikvanger.
- Dodewaard: replica grafsteen in kerk.

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 3b. Bewakers van de grens
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht: objecten en sporen van Bataafs-Romeinse bewoning in de Betuwe
- 7a. Conservering en vernietiging van limes restanten door het water: de verspoelde castella van de Betuwe
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: theorieën en bewijzen voor de aanwezigheid van castella.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Lokale bevolking
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Lokaal streekmuseum in het landelijk gebied van de Betuwe.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Verdieping van de identiteit van de plek met de oude geschiedenis van de Bataven en Romeinen in de Betuwe.

Verbinding met andere limes-locaties

Door foto's en kaarten is bij veel vondsten de verbinding gemaakt met de Romeinse locaties in de wijde omgeving waar iets te zien is of iets gevonden is zoals de kerk van Dodewaard en de tempel van Elst.

Samenhang met ander erfgoed

De gevarieerde landschappelijke setting biedt grote kansen voor het ontdekken van cultuurlandschap en erfgoed van Romeinse en niet-Romeinse oorsprong middels fiets-, wandel en autoroutes.

Limes Presentatie

Arnhem | Principia in park Meinerswijk | Steenen Camer | Romeinse tuin

Beheerder

gemeente Arnhem, AWN, stichting Romeins Castellum Meinerswijk, SBB en Biologische tuinvereniging

Beschrijving

Meinerswijk is het enige castellum in Gelderland waarvan de steenbouwfase (deels) is aangetroffen. De sterke veranderde loop van de Rijngeul hebben een aantrekkelijk en gevarieerd landschap opgeleverd dat tal van cultuurhistorische relictten bevat. Doordat Meinerswijk periodiek overstroomt, is het dé plek waar de impact van de Rijn op de Romeinse forten nu ervaarbaar is. De principia is in één richting gevisualiseerd om het water ruim baan te laten.

Beschrijving archeologie

Castellum

- Van begin van de jaartelling tot eind 3e eeuw.
- Diverse bouwfases.
- Principia steenbouwfase.
- Overloopgeulen en ophogingen als bescherming tegen de Rijn.
- Associatie met Germanicus' veldtocht van 16 na Chr. Volgens Tacitus trekken duizenden schepen samen in de Betuwe.
- Maatregelen tegen de stijging van de waterspiegel in de Rijn: overloopgeulen en ophogingen.

Topvondsten

- Bouwinscriptie Legio I Minervia (de Rozet, Arnhem)
- Tekst beeld Alexander Severus

SoOuv waarden

- 1: Associatie Germanicus
- 2: Principia steenbouw
- 4: Strijd tegen het water

Overige waarden

2. Aanloop tot de limes

Verhaal

Dit is het enige castellum waar de invloed van de Rijn tot op de dag van vandaag nog zichtbaar is. De Rijn heeft het castellum deels verwoest; alleen de principia is aangetroffen. De visualisatie laat de steenbouwfase van de principia zien. De principia waren het hoofdkwartier van het legerkamp waar de commandant zetelde en het vaandelheiligtom was. In de Romeinse tuin is te zien welke kruiden en groenten door de Romeinen naar Nederland werden gebracht.

Presentatie

- Principia en hoekpunten castellum in een landschappelijke setting die nu nog steeds onderdeel is van de uiterwaarden en onderhevig aan overstroming. Informatiebord op de site.
- Cultuurhistorisch park met verschillende tijdslagen in recreatie landschap.

- Romeinse tuin en boomgaard nabij pannenkoekenhuis.
- Informatie over sortiment en introductie door Romeinen. <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/arnhem-romeins-castellum>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding
- 3b. Bewakers van de grens
- 5c. Waterwerken langs de grens
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Monumentum, info on site

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Natuurgebied Meinerswijk is een gevarieerde uiterwaarde gelegen aan de zuidzijde van Arnhem. Cultuurhistorie speelt een belangrijke rol in Meinerswijk. Bij de consultatie van Arnhemers over de bestemming van het gebied kwamen recreatie, cultuurhistorie en natuur als belangrijkste waarden naar voren.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De limes benadrukt het cultuurhistorisch karakter van Meinerswijk. Het castellum lag ooit aan de Rijn die sterk van loop veranderd is.

Verbinding met andere limes-locaties

Meinerswijk is met Elst en Nijmegen onderdeel van een drieluik dat drie verschillende aspecten van de Romeinse verleden belicht: de militaire castella langs de rivier (Meinerswijk), de rijke inheems-Romeinse samenleving en religie achter de limes (Elst) en het bestuurlijke en militaire centrum (Nijmegen).

Samenhang met ander erfgoed

Landschapspark waarin cultuurhistorie en landschap gelaagd bij elkaar komen in de directie invloedsfeer van de Rijn. (van Romeinse tijd tot middeleeuwen, IJssellinie en WOII.

Beheerder

Kerk en Vrijwilligers van het Kerkmuseum Elst

Omschrijving

De Gallo-Romeinse tempels (twee bouwfases) liggen onder de Grote kerk in Elst. Door de beschadiging in de Tweede Wereldoorlog kwamen bij opgravingen de resten van een Gallo-Romeinse tempel uit ca. 50 na Chr. en van een Gallo-Romeinse omgangstempel uit ca. 100 na Chr. aan het licht. Deze laatste behoort tot de vijf grootste van de ongeveer 1000 tempels van dit type die ten noorden van de Alpen zijn gevonden. Rondom de kerk is nog deels de temenos, het tempelhof aangetroffen.

Beschrijving archeologie

- Tempel 50 na Chr.-3e eeuw
- Tempel 100-225 na Chr.
- Bouwmateriaal De Holdeurn
- Grafvelden
- Vicus
- Weg

Topvondsten

- Funderingen (opgaand muurwerk) Gallo-Romeinse omgangstempel (Grote Kerk),
- Ensemble van tempels,
- Militair diploma gevonden langs de weg van Elst naar Valburg (Museum Het Valkhof),
- Bouwfases van tempels: ontwikkeling zichtbaar (Westeraam).

SoOuv waarden

(mits associatie militair)

- 1: Vroege datering Westeraam
- 2: Ontwikkeling tempelbouw
- 5: Opgaand muurwerk
- 6: Tempel fundering onder kerk

Verhaal

De tempel is waarschijnlijk ter ere van de god Hercules Magusanus gebouwd midden in Bataafs woongebied, met hulp van het Romeinse leger. De tempel belicht de complexe verhouding tussen inheems en Romeins en hoe de romanisering zich uitbreidde. De tijdsdiepte die op locatie kan worden ervaren: van Romeins, via kerken uit de achtste tot vijftiende eeuw.

Presentatie

- Kerkmuseum met presentatie en verhaal over religie in de Romeinse tijd. Belangrijke vondsten: suovetaurilium offer, muurschilderingen, bouwfragmenten, houten funderingspalen (deels ook in Museum Het Valkhof).
- Kunstwerk: Romeinse weg tussen Elst en Driel (Grote Molenstraat).
- Archeologisch Veld Westeraam.
- Route en informatiepunt.
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/elst-romeinse-weg>
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/elst-gallo-romeinse-tempel>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 4c. Het leger als sociale ladder
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit
- 7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum (mits openstelling ruimer), monumentum.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Kerk van de protestantse gemeente.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Geschiedenis van een gewijde plek. Al meer dan 2000 jaar is dit een religieus centrum van grote betekenis.

Verbinding met andere limes-locaties

- Kunstwerk: Romeinse weg tussen Elst en Driel (Grote Molenstraat)
- Archeologisch Veld Westeraam

Samenhang met ander erfgoed

Overblijfselen onder de huidige kerk van een zaalkerk uit waarschijnlijk de achtste eeuw met uitbreidingen uit de tiende en de elfde eeuw, inclusief crypte. De huidige gotische kerk uit de vijftiende eeuw met aan de noordoostelijke zijde een gotische sacristie uit ca. 1400 staat op een 2000 jaar oude cultusplaats. kerkgeschiedenis, Romeins verleden en het verhaal van de verwoesting van WOII.

Limes Presentatie
Zevenaar | Liemers Museum

Beheerder
Stichting Liemers Museum (Jan Verhagen)

Beschrijving
In het museum is aandacht voor de Romeinse tijd, zowel voor het castellum Carvium en de vondsten die daar zijn gedaan, als voor de Romeinse invloed ten noorden van de limes, met vondsten uit Didam en Wehl.

Topvondsten
Castellum Herwen-De Bijland: zwaarden, complete pilum, inscripties (altaar voor Jupiter gewijd door een soldaat van de Cohors II civium Romanorum equitata Antoniniana), bouwfragmenten en sculptuurfragmenten, bronzen vaatwerk; Topvondsten ook te zien in Museum Het Valkhof (inscripties: altaar gewijd aan Jupiter door Marcus Valerius Chalcidicus commandant van het Cohors II Civium Romanorum Equitata, rond 175; Grafsteen van Marcus Mallius uit Genua (soldaat van legio I Minervia), begraven in Carvium bij de dam, voor 40; bronzen vaatwerk en wapens.

SoOUV waarden
Militaria (o.a. zwaarden), bouw materiaal en bronzen vaatwerk (ook in MHV)

Overige waarden
1: Associatie met Drusus
4: Dam van Drusus

Verhaal
Het verhaal dat nu wordt verteld komt niet zo goed uit de verf, omdat het is verdeeld over twee ruimtes, die ver uit elkaar liggen. De vondsten en nieuwste inzichten over de veranderingen in het landschap bieden de mogelijkheid om het verhaal van Carvium te versterken.

Presentatie
Er zijn bijzondere vondsten te zien; het museum beschikt over een multitouchtafel die ingezet zou kunnen worden om het bredere verhaal van de limes te laten zien en met name de verplaatsing van de Rijn en de gevolgen daarvoor voor de Gelderse limescastella. Voor kinderen is er een workshop fibula maken.

Thema's vanuit Interpretatiekader
2a. Het landschap in de Romeinse tijd
2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
3b. Bewakers van de grens
4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
5c. Waterwerken langs de grens
7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: nieuwe theorieën

Potentiele publieksgroepen
1: Limes-bezoekers
2: Bewoners/lokale organisaties
3: Museumbezoekers
6: Buitenrecreanten
7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie
Regionaal museum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu
Nog altijd grenszone met grensoverschrijdende infrastructuur (A12, Betuweroute, rivieren)

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit
Limes is belangrijk deel van de identiteit en het karakter van de streek: landschap met meanderende rivieren, verbondenheid met Duitsland, Land van Kleef. Land van wisselende grenzen. Fiets- en wandelroutes Liemers grensstreek.

Verbinding met andere limes-locaties
Nijmegen, Duitse limes (Zevenaar en Liemers hoorden vanouds ook bij Kleef).

Samenhang met ander erfgoed
In het museum ook erfgoed uit prehistorie en middeleeuwen uit deze regio.

Limes Presentatie
Herwen | De Bijland

Beheerder

Gemeente Rijnwaarden, ondernemer A. Wezendonk Pannerden B.V, Initiatiefnemer van 'Carvium Novum' (status?)

Beschrijving

Bij de ontzanding van de Bijlandse Waard in de jaren '30 is een grafsteen gevonden van een Romein uit Genua die hier, volgens de inscriptie, bij de dam van Carvium begraven ligt. Verder bouwfragmenten die wijzen op castellum. Vermoedelijke ligging Castellum Carvium.

Beschrijving archeologie

Castellum

- datering 10-275 na Chr.
- opnieuw actief in 4e eeuw
- bij splitsing van de Waal en de Rijn,
- 'Carvium ad molem' bij de Dam van Drusus
- Cohors II civium Romanorum equitata pia fidelis
- verspoeld

Topvondsten

- Grafsteen van Mallius: 'Carvio ad molem'
- Massa Romeins bouwpuin

SoOUV waarden

- 1: Offensieve fase en defensief systeem langs de Rijn, positie castella.
- 5: Vondsten van metaal wijzen op militaire aanwezigheid.

Overige waarden

- 1: Dam van Drusus
- 2: Associatie met Drusus (pré-limes)

Verhaal

Bewakers van de grens: naar aanleiding van de grafsteen van een Romeinse soldaat.

Onderzoek naar de verdwenen limes: de inscriptie en het bouwpuin wijzen op de ligging van het castellum en de dam. Er zijn nieuwe theorieën over de limes en de ligging van Castellum Carvio (Carco) volgens de kaart van Peutingen en het Itinerarium Antonini.

Presentatie

- Wandel- en waterevenementen met scholen en bewoners
- Replica grafsteen
- Originele grafsteen in Museum Het Valkhof
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/tolkamer-romeins-fort-carvium>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 2b. De Rijn als grens van het Romeinse Rijk
- 2c. De Rijn als cruciale militaire verbinding
- 3b. Bewakers van de grens
- 5c. Waterwerken langs de grens
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: nieuwe theorieën

- Bylandse Waard**
Herwen landschap
- Ruimtelijke opbouw van de grens
 - Bewakers van de grens
 - Waterwerken langs de grens
 - De limes onder onze voeten

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Dagrecreatie, gezinnen, watersporters, fietsers en wandelaars.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Monumentum; de locatie van de vondsten bij het castellum.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Voor dit grensgebied is de limes een grens die volkeren bij elkaar kan brengen: Nederland en Duitsland verbonden door dezelfde grens. De verbondenheid met Duitsland is en was ook groot in het verleden. Door de limes kan het contact alleen maar worden versterkt.

Verbinding met andere limes-locaties

Nijmegen met Museum Het Valkhof is vlakbij en toont ook vondsten van deze locatie. Daarnaast kan meer directe verbinding worden gezocht met de Duitse limes.

Samenhang met ander erfgoed

Historie: Tolhuis te Lobith bij de middeleeuwse splitsing van Rijn en Waal

Limes Presentatie

Nijmegen West | Municipium Ulpia Noviomagus Batavorum

Beheerder

Gemeente Nijmegen

Beschrijving

De stad Ulpia Noviomagus ligt langs de Waal in een gebied met oude industrie en woonwijken ten westen van de spoorlijn Nijmegen-Arnhem. Sinds enkele decennia is het gebied volop in ontwikkeling als woonwijk, waardoor steeds meer bekend wordt van de stad en de grafvelden.

Beschrijving archeologie

Stad ontstaan na de opstand van de Bataven in het laaggelegen gebied ten westen van de legerplaatsen op de Hunerberg. Het leger is waarschijnlijk betrokken geweest bij de bouw van openbare gebouwen in de stad (tempels, badhuis, forum etc.) tussen 70-270. Ook resten van de uitvalswegen en grote delen van de grafvelden zijn opgegraven.

Topvondsten

- Zeer rijke collectie vondsten uit de stad
- Rijke bijgaven uit graven, monumentale grafmonumenten

SoOUV waarden

- 3: Bestuurlijk, economisch en cultureel centrum: vestiging van veteranen in de stad
- 5: Compleet spectrum organisch en anorganisch vondstmateriaal

Overige waarden

1. Bataven en Romeinen

Verhaal

Oudste stad van Nederland; dagelijks leven in en rond de tempels en stadsvilla; uitleg over begrenzing van de stad en infrastructuur; wandel- en fietsroute door Nijmegen-west: 'Rondje oud west'.

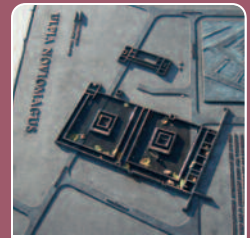
Presentatie

- Tempels en stadsvilla gevisualiseerd op het Maasplein, diverse elementen (huizen, winkeltjes, stadmuur en gracht e.d.) in de bestrating aangegeven.
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/nijmegen-romeinse-stad-noviomagus>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 3a. De bestuurlijke inrichting van het gebied langs de limes
- 4a. De inheemse stammen langs de grens
- 4b. De grens die culturen bij elkaar bracht
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger
- 6a. Schrift en beeldcultuur langs de limes
- 6b. Monetaire economie langs de limes
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit

Nijmegen West Markeringen

- Militaire organisatie, burgerlijk bestuur
- De samenleving langs de limes
- Technologische ontwikkelingen
- Symbolen van Rome's macht

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Gebied met woonwijken en oude industrie ten westen van Nijmegen is een ontwikkellocatie waarbij wellicht nog meer Romeinse archeologie aan het licht zal komen.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Genius loci: hier was eens de eerste Romeinse stad op Nederlandse bodem

Verbinding met andere limes-locaties

Nijmegen-centrum en Nijmegen-oost

Samenhang met ander erfgoed

In de Route 'Rondje oud west' is aandacht voor het Romeinse erfgoed, maar ook voor het industriële erfgoed en woningbouw (eerste sociale woningbouw) in dit gebied. Fort Kraijenhoff (19de eeuwse fort) is waarschijnlijk gebouwd op de resten van een Romeinse tempel.

Limes Presentatie

Nijmegen | Het Valkhof en omgeving

Beheerder

Gemeente Nijmegen

Beschrijving

Op de prominente heuvel boven de Waal waar in de vroeg-Romeinse tijd het Oppidum Batavorum lag, wordt in de vierde eeuw een militaire versterking aangelegd. In de karolingische tijd wordt hier een palts van Karel de Grote gebouwd die wordt opgevolgd door de Ottoonse burcht.

Beschrijving opgraving

Van de laat-Romeinse militaire nederzetting op en rond het Valkhof zijn nog muurresten en resten van een toren van de laat-Romeinse vesting aanwezig aan de voet van het Valkhof. Deze zullen deels worden ingepast in natuur- en cultuurhistorisch centrum De Bastei.

Topvondsten

- Godenpeiler
- Romeinse muur
- Loden Lady

SoOuv waarden

Valkhof

- 1: Laat-Romeins fort, maar weinig van bekend
- 3: Fort en civiele nederzetting: militair, bestuurlijk, economisch, cultureel
- 5: Compleet spectrum 4de eeuws fort en grafvelden
- 6: Valkhofheuvel en directe omgeving: continuïteit van bewoning vanaf de prehistorie, Romeinse tijd tot 1800.

Overige waarden

1. Militair-civiele componenten: ontwikkeling van Nijmegen en de regio, Bataven en Romeinen
2. Aanloop tot de limes: rol van Nijmegen in vroegste ontwikkelingen
3. Laat-Romeinse limes: relatie van de Nedergermaanse limes met de Maasroute

Verhaal

In Museum Valkhof is een zaal speciaal gewijd aan de geschiedenis van het Valkhof, waarin alle bewoningsperioden aandacht krijgen. In 2017 zal de vaste presentatie worden vernieuwd

- Moderne Godenpijler op het plein voor het museum, verwijst naar de vindplaats op het plein.
- Romeinse Muur casino Waalkade, onderdeel van de muur bij de Bastei
- 3D Romeinse cijfers Waalkade
- Standbeeld Trajanus (Trajanusplein)
- Loden Lady, 4de eeuws vrouwengraf in de Hertogstraat aangeduid door een stenen plaat en uitleg erbij
- Vitrine Derde Walstraat (zicht op het oudste stenen gebouw van Nederland, uit de vroeg-Romeinse tijd: Oppidum Batavorum)

Presentatie

- Een wandelroute 'Via Centrum' voert langs de plekken met Romeins verleden in het centrum van de stad (godenpijler, grachten en vestingmuur uit de laat-Romeinse tijd, Romeinse toren Valkhof, laat-Romeinse muur in het Casino, hypocaustum in Casino, Romeinse cijfers, Romeinse weg, Loden lady, Oppidum Batavorum)
- Met een layar applicatie wordt het verhaal van het Valkhof verteld, van de prehistorie tot WOII
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/nijmegen-oudste-romeinse-nederzetting>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar
- 7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Stedelijke gebied met een enorme tijdsdiepte. Stadpark en evenementenpark

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De militaire component van de limes is voor Nijmegen de start van een hele ontwikkeling op een strategisch belangrijke plaats die ook in de Middeleeuwen zeggingskracht behield.

Verbinding met andere limes-locaties

Nijmegen-oost, Nijmegen-west, Oppidum Batavorum

Samenhang met ander erfgoed

Tijdsdiepte op één locatie: prehistorie, Oppidum Batavorum, laat-Romeinse vesting, karolingische palts, Ottoonse burcht en daarna burchten van de graven en hertogen van Gelre.

Limes Presentatie

Nijmegen oost | Castra en omgeving

Beheerder

Gemeente Nijmegen, Stichting Kops Plateau

Omschrijving

Aan de oostkant van Nijmegen, hoog op de stuwwal (Hunerberg), zijn restanten van de oudste Romeinse legerplaats, bestemd voor minstens twee legioenen (ca. 19 voor Chr.) door opgravingen vastgesteld. Deze werd opgevolgd door een kleiner kamp met commandopost voor de legers die in Germania vochten (12 voor Chr.). Dit kamp (Kops Plateau) veranderde in de loop van de 1ste eeuw van karakter en werd een ruitercastellum, mogelijk van de Ala Batavorum. Na de opstand van de Bataven werd opnieuw een legioensvesting gebouwd op de Hunerberg, met canabae, een forum, amfitheater en grafvelden langs de uitvalswegen. Deze legerplaats en de omgeving is één van de best onderzochte legerplaatsen uit de 1ste eeuw.

Beschrijving

Augusteïsche legerplaats Hunerberg, 19 voor Chr. - klein deel opgegraven (barakken, wegen, graven)

Kops Plateau

- Castellum (15 v-70 na Chr.) (commandopost, later ruitercastellum)
- Onderdeel van canabae (70-120 na Chr.)
- Grafvelden (15 v.-150 na Chr.)

Castra (Hunerberg)

- 70-120 na Chr.
- Canabae met forum en amfitheater
- Grafvelden
- Legio II Adiutrix
- Legio X Gemina
- Legio VIII Hispana en Legio XXX Ulpia Victrix

Topvondsten

Castra (Hunerberg)

- Enige castra van Nederland
- Nagenoeg volledige plattegrond enkele gebouwen volledig gereconstrueerd in 3D (principia, forum)
- Zeer rijke collectie vondsten

Kops Plateau

- Bijzondere gebouwen/constructies (praetorium volledig gereconstrueerd in 3D)
- Wapens, ruitershelmen en -maskers
- Zeer rijke collectie vondsten

SoOuv waarden

- 1: Kops Plateau, Hunerberg (vroeg) en Valkhof (laat)
- 2: Architectuur: castra Hunerberg, Kops Plateau, forum en amfitheater
- 3: Naast de grote legerplaatsen ook kleinere forten, zoals Trajanusplein en annexen bij Kops Plateau
- 4: Over rivierfront en loop van de Waal is door recent onderzoek meer bekend geworden; haven nog niet vastgesteld.
- 5: Militair: grafstenen van legionairs, vele militaria waaronder infanterie en cavaleriehelmen, militaire diplomata, bouwfragmenten, bouwinscripties en muurschilderingen uit de castra LXG, werktuigen; wijaltaren, grafcomplexen,

Nijmegen Oost
Castra en omgeving

- Historie en ontwikkeling
- Het landschap in de Romeinse tijd
- Militaire organisatie, burgerlijk bestuur
- De samenleving langs de limes
- Symbolen van Rome's macht

enorme collectie aardewerk (import en lokaal geproduceerd Nijmeegs-Holdeurns), glas, bronzen vaatwerk, bronzen en terra cotta beeldjes, munten.

- 6: Forten: goed bewaard gebleven onder de jongere bebouwing

Overige waarden

1. Rol van Nijmegen in vroegste ontwikkelingen (aanloop tot de limes)
2. Bataven en Romeinen

Verhaal

Verhaal wordt verteld in Museum Valkhof en in route door Nijmegen-oost (Tijdpad) met boekje, audiotour, informatiepanelen, tijdvensters (videozuilen). De route start bij Museum Het Valkhof

Presentatie

- Op locatie te zien: sporen van de grachten en van twee torens van de oudste legerplaats (in de bestrating aangegeven), oostpoort van de castra van LXG en deel ommuring, waterput, forum (in bestrating aangegeven),
- Zuil op forum om monumentaliteit te tonen, amfitheater (in bestrating aangegeven),
- Spannende Geschiedenis.nl/de-romeinen/nijmegen/nijmegen-romeinse-legerplaats:
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/nijmegen-romeinse-commandopost>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1a. Van verovering naar grensverdediging
- 1c. De opstand van de Bataven en de rol van het leger
- 2a. Het landschap in de Romeinse tijd
- 3b. Bewakers van de grens
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Groen-stedelijke woonomgeving met grote landschappelijke kwaliteit.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De monumentale bouwwerken die hier gestaan hebben versterken het imago van oudste stad van Nederland.

Verbinding met andere limes-locaties

Verbinding museum KAM en Valkhof, de Duitse limes, Tempel Elst, Aquaduct Groesbeek, Pannenbakkerij Holdeurn.

Samenhang met ander erfgoed

Museum Kam is gesticht om de vonsten te herbergen na grote opgravingen in deze buurt.

Beheerder
Museum het Valkhof

Beschrijving
Museum het Valkhof ligt op de prominente heuvel boven de Waal waar ook het vroeg-Romeinse Oppidum Batavorum lag, de 4de-eeuwse militaire versterking en vervolgens de karolinische Pfalz, de Ottoonse burcht en de burchten van de graven en hertogen van Gelre.

Het museum heeft een bijzondere Romeinse archeologische collectie, die zowel de militaire, als de civiele component belicht en naast Nijmegen zelf ook heel Gelderland en het Zuidoosten van Nederland bestrijkt.

Beschrijving opgraving
Het museum is gebouwd op de resten van het Oppidum Batavorum en op de twee grachten van het 4de eeuwse castellum die in de bestrating op het plein voor het museum zijn aangegeven.

- Topvondsten*
- Militair: grafstenen van legionairs, vele militaria waaronder infanterie en cavaleriehelmen, militaire diplomata, bouwfragmenten, bouwinscripties en muurschilderingen uit de castra LXG, werktuigen.
 - Wij-altaren, grafcomplexen, enorme collectie aardewerk (import en lokaal geproduceerd Nijmeegs-Holdeurns), glas, bronzen vaatwerk, barnsteen, bronzen en terra cotta beeldjes, bronzen portretkop, sieraden en munten uit het hele Gelderse gebied en diverse stukken uit Limburg en Brabant.
 - Godenpijler uit ca. 15-16 na Chr.

- SoOUV waarden*
- 1: Chronologische ontwikkeling van de limes
 - 2: Ontwikkeling van militaire architectuur
 - 3: Het complete militaire grenssysteem
 - 5: Speciale vondsten (onder andere organisch en metaal)

- Overige waarden*
1. Militair-civiele componenten: ontwikkeling van Nijmegen en de regio, Bataven en Romeinen,
 2. Aanloop tot de limes: rol van Nijmegen in vroegste ontwikkelingen,
 3. Laat-Romeinse limes: relatie van de Nedergermaanse limes met de Maasroute.

- Verhaal*
- Verhalen nu: archeologie en Gelders landschap, het Romeinse Rijk, de vroeg-Romeinse tijd, het Romeinse leger, de Romeinse stad Noviomagus, begrafenisgebruiken, handel en transport, sieraden en munten, Het Valkhof: van prehistorische begraafplaats tot koningsgoed, Frankische koningen en krijgers. Vaste presentatie wordt in 2017 geheel vernieuwd; meer specifieke aandacht voor de limes.
 - Moderne Godenpijler op het plein voor het museum

- Presentatie*
- Vaste opstelling Archeologie, waarvan De Romeinen het belangrijkste deel zijn. Daarbinnen neemt de militaire geschiedenis en de limes een belangrijke plaats in.
 - Wisseltonstellingen over Romeinse thema's (ook uit Italië), altijd met een connectie met Nijmegen (zoals Gladiatoren, Luxe en decadentie, High Tech Romeinen, De Bataven, Nijmegen Oudste stad van Nederland).
 - Rondleidingen, vele kinderactiviteiten, Museumjeugd-universiteit, spreekbeurtenkoffer Romeinen etc.; lezingen-programma's aansluitend bij tentoonstellingen.

- Thema's vanuit Interpretatiekader*
Overkoepelend regionaal thema: Nijmegen commandopost van de limes met als basis de collectie van het museum
- 3: Militaire organisatie en burgerlijk bestuur
 - 4: De samenleving langs de limes
 - 5: Technologische ontwikkelingen
 - 6: Beeltenissen en symbolen van Rome's macht

- Potentiele publieksgroepen*
- 1: Limes-bezoekers
 - 2: Bewoners/lokale organisaties
 - 3: Museumbezoekers
 - 5: Cultuurtoeristen
 - 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie
Nationaal

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu
Stedelijk museum met collectie kunst, erfgoed en archeologie en tentoonstellingen.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit
Romeins verleden Valkhofkwartier.

Verbinding met andere limes-locaties
Informatie over Romeinse routes in de stad wordt in het Museum aangeboden (Nijmegen Oost). Museum is ook startpunt van routes.

Samenhang met ander erfgoed
Museum Het Valkhof werkt samen in het Valkhofkwartier om het erfgoed hier beter te ontsluiten voor het publiek: Valkhofkapel en WOII bunker.

Limes Presentatie

Nijmegen | Gelders Archeologisch Centrum Museum G.M. Kam

Beheerder

Museum Het Valkhof

Beschrijving

Gerard Kam liet voor zijn verzameling vondsten, die hij vanaf 1900 aankocht van grondwerkers in Nijmegen-oost en Nijmegen-west, een museum bouwen dat in 1922 werd geopend. Het staat net buiten de Augusteische castra en middenin een grafveld uit de 1ste eeuw. Het museum is vol decoratieve verwijzingen naar het Romeinse verleden van Nijmegen en is een Rijksmonument. Als onderdeel van Museum Het Valkhof herbergt het gebouw nu de publiekstoegang van het Provinciaal Depot voor Bodenvondsten, de archeologische bibliotheek en een wisselexpositie, gewijd aan de Romeinse tijd.

Beschrijving opgraving

Museum Kam: zeer grote collectie vondsten uit Nijmegen en limes-bibliotheek; binnenkort zal hier tijdelijk een Archeohotspot worden gevestigd, totdat deze in 2017 onderdeel gaat uitmaken van de educatieve afdeling in de publiekspresentatie in Museum Het Valkhof.

Topvondsten

De absolute topvondsten van Romeins Nijmegen en Gelderland worden gepresenteerd in Museum Het Valkhof; het is de bedoeling Museum Kam in de komende jaren uit te bouwen tot visitor hub voor de limes, met een publiekspresentatie gewijd aan de limes en mogelijkheid tot nadere studie in de archeologische bibliotheek.

SoOuv waarden

- 2: Ontwikkeling van militaire architectuur
- 3: Het complete militaire grenssysteem

Overige waarden

1. Militair-civiele componenten: ontwikkeling van Nijmegen en de regio, Bataven en Romeinen
4. Geschiedenis Nederlandse archeologie

Verhaal

Op dit moment is er een publiekspresentatie gewijd aan aardewerkproductie en productie van bouwkeramiek voor en door het leger: "Kunst van het vuur".

Presentatie

In het rijksmonumentale gebouw dat verwijst naar de Romeinse bouwkunst en symbolen is het de bedoeling in de komende jaren de presentatie uit te bouwen tot visitor hub voor de limes, waarin de belangrijkste regionale thema's van het Interpretatiekader aan bod zullen komen. Daarnaast zal er een referentiecollectie Romeins aardewerk, glas en bronzen vaatwerk gepresenteerd worden, grotendeels uit de oude collectie Kam (met veel Romeins bouwmetaal gemaakt in de Holdeurn, een deel van archeologisch depot Gelderland en archeologische bibliotheek).

Thema's vanuit Interpretatiekader

Overkoepelend regionaal thema: Nijmegen commandopost van de limes.

- 1: Historische achtergrond en ontwikkeling
3. Militaire organisatie en burgerlijk bestuur
- 4: De samenleving langs de limes
- 5: Technologische ontwikkelingen
- 6: Beeltenissen en symbolen van Rome's macht
- 7: Wat er met de limes gebeurde na de Romeinse tijd

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 4: Bezoekers van attractieparken/bezoekerscentra
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Nationaal instituut specifiek op de limes gericht

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Vroeg 20ste eeuwse woonomgeving met monumentale panden en landschap van de Steilrand.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Het museum getuigt van de geschiedenis van de stadsuitleg en de archeologische vondsten die daarbij gedaan werden.

Verbinding met andere limes-locaties

Verbinding met de andere limes-locaties in Nijmegen, Museum Het Valkhof, de Holdeurn en tevens verbinding naar Duitse limes.

Samenhang met ander erfgoed

Museum Kam en Museum Het Valkhof vallen onder dezelfde organisatie. Museum Kam is tevens een interessant twintigste eeuws Rijksmonument.

Limes Presentatie

Berg en Dal/Nijmegen | Aquaduct en Orientalis

Beheerder

Gemeente Berg en Dal, gemeente Nijmegen

Beschrijving

Groesbeek ligt in een heuvelachtig landschap ten oosten van Nijmegen. Het dorp Groesbeek en villawijken zoals de Heilig Landstichting worden omgeven door bossen die doorlopen tot het Rijkswald in Duitsland. Er zijn sterke aanwijzen voor de aanwezigheid van een Romeins aquaduct dat water voerde van de bron in Berg en Dal naar de Romeinse legioenvesting op de Hunnerberg. In het themapark Orientalis is deel van het trace van de waterleiding te volgen. Bovendien is er een reconstructie van een Romeins schip, een Liburna' te zien.

Beschrijving archeologie

- Aquaduct, 5 km tracé van Kerstendal naar castra, datering: einde 1e eeuw na Chr.
- Gegraven dalen, goten, dammen, aarden wallen
- Castellum divisorium van de castra
- Interpretatie als aquaduct wordt betwist

Topvondst

Uniek fenomeen in noord-west Europa

SoOuv waarden

- 2: Ontwikkeling van militaire architectuur: castra en voorzieningen.
- 3: Het complete militaire grenssysteem: watervoorziening.

Overige waarden

1. Militair-civiele component: waterleiding.

Verhaal

Aquaduct t.b.v. drinkwater castra.

Presentatie

- Fiets- en wandelroute langs sporen van Romeins landschap
- Monument Aquaduct Neptunus Ring (bewonersinitiatief)
- Aquaduct Balkon met infopunt Spannende Geschiedenis
- Replica van schip de liburna van Millingen
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/berg-en-dal-romeinse-waterleiding>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger.
- 7c. De ontwikkeling van de archeologische kennis: theorievorming en bewijs.

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Monumentum, info on site

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Hoofdzakelijk natuurgebied met veel bos.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Limes en aquaduct zorgt voor andere kijk op natuur, die toch blijkt al heel vroeg in cultuur gebracht te zijn. De sporen van dit cultuurlandschap zijn zichtbaar gebleven.

Verbinding met andere limes-locaties

Locaties in Nijmegen. Met name castra en canabae Nijmegen-oost; verwijzing naar Pannembakkerij op de Holdeurn.

Samenhang met ander erfgoed

In Museumpark Orientalis samenhang met reconstructies van Romeinse gebouwen geïnspireerd op voorbeelden uit het Nabije oosten.

Limes Presentatie

Berg en Dal | Pannenbakkerij De Holdeurn

Beheerder

Hotel Holthurnsche Hof

Omschrijving

In de bossen van Berg en Dal ligt het buurtschap De Holdeurn. De Holdeurn was ten tijde van de Romeinen al bewoond. Er zijn ovens voor bakstenen en een fabrica voor aardewerk uit die tijd gevonden. Uit archeologisch onderzoek tussen 1938 en 1942 bleek dat zich bij Holdeurn een van de grootste ovencomplexen in het noorden van het Romeinse Rijk bevond. De leemkuilen waar het materiaal werd gewonnen zijn nog in het bos rond de Holdeurn te zien.

Beschrijving archeologie

Militaire industrieel complex

- T.b.v. productie van baksteen en potten
- 70 - midden 3e eeuw na Chr.
- 70-104 na Chr. Legio X Gemina (bouw materiaal)
- 140 en later: Legio VIII Hispana en Vexilatio Britannica (ook Nijmeegse waar)
- 6 grote ovens en meer kleine ovens
- Groot gebouw met vleugels, later verbouwd tot villa

Topvondsten

- Misbaksels
- Nijmeegse waar: een van de grootste productiecentra van Europa
- Schitterende opgravingsfoto's jaren 1930

SoOuv waarden

- 2: Producent bouw materiaal om architectuur te realiseren
- 3: Militair industrieel complex
- 5: Misbaksels en door de legereenheden gestempelde pannen

Verhaal

De militaire pannenbakkerij heeft hier gelegen. Ovens liggen waarschijnlijk nog in de grond en kleiputten in het bos. Productieproces baksteen en bouwkeramiek en gebruiksaardewerk voor en door het leger.

Presentatie

- Info bij Hotel Holthurnsche Hof (vitrines bij de receptie)
- Infopaneel en wandelroute met kijkdozen
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/berg-en-dal-romeinse-steenbakkerij> (met video-clips)

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 5b Technologie en ambacht voor en door het leger
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie Monumentum

Verbinding met andere limes-locaties

Baksteententoonstelling in museum Kam, de pannen van de Holdeurn zijn op verschillende plekken langs de limes aange troffen. In de omgeving is ook het aquaduct te zien.

Limes Presentatie

Nijmegen | Heumensoord wachttorenen

Beheerder

Gemeente Nijmegen

Beschrijving

Middenin het Heumensoord zijn de resten gevonden van een Romeinse wachtpost uit de 3e eeuw. De post vervulde een belangrijke functie in de laat-Romeinse verdedigingsstrategie (defense-in-depth). Contouren van de gracht en de verhoging waar de wachtpost heeft gelegen zijn nog zichtbaar.

Beschrijving opgraving

De wachtpost was van hout, mat ongeveer 20 bij 20 meter en was bedekt met dakpannen. Het gebouw was uitgerust met een uitkijktoren van zo'n acht meter hoog. In de vierde eeuw is deze wachtpost in brand gestoken en vervangen door een iets kleiner exemplaar.

SoOUV waarden

1: Laat-Romeinse wachttorenen

Overige waarden

3. Laat-Romeinse limes: relatie van de Neder-Germaanse limes met de Maasroute

Verhaal

De wachtpost lag aan de belangrijke weg van Nijmegen naar Maastricht en Tongeren. De weg volgde een kaarsrechte lijn van Nijmegen naar de Maasovergang bij Mook. De wachttorenen was zo aangelegd dat men in dit glooiende terrein vanuit de toren zowel het laat-Romeinse fort van Nijmegen (op het Valkhof) als Cuijk kon zien.

Presentatie

- Aarden wallen en greppels
- Informatiepaneel op locatie
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/heumen-romeinse-wachttorenen>

Thema's vanuit Interpretatiekader

1b. Een grens voor vierhonderd jaar

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal; monumentum

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Bosgebied

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

Brengt cultuurhistorische component in natuurgebied.

Verbinding met andere limes-locaties

Nijmegen-Valkhof, Cuijk

Limes Presentatie

Cuijk | Museum Ceulcum | Romeinse tuin

Beheerder

Gemeente Cuijk, AWG, Museum Ceulcum, Natuurmonumenten, KAN

Omschrijving

Cuijk ontwikkelde zich tot een nederzetting met allerlei voorzieningen zoals huizen met stenen kelders en een tempel. In de laat-Romeinse tijd werd Cuijk omgebouwd tot een fort. Het fort maakte deel uit van de diepteverdediging. Het castellum moest ook de brug beschermen. Aan de Maaskade en in de Maas zijn talloze vondsten gedaan uit de laat-Romeinse tijd, waaronder opvallend veel leren voorwerpen zoals sandalen.

Beschrijving archeologie

- Castellum (ca 40-100)
- Regionaal centrum (vicus) (100-ca 250 na Chr.) voor handel, ambachten, diensten en religie (2 tempels)
- Romeinse brug, bewaakt door fort (vanaf 320-5e eeuw)
- Grafvelden

Topvondsten

- Resten van de brug over de Maas
- Munten en sandalen

Overige waarden

1. Brug bewaakt door fort
3. Laat Romeinse limes

Verhaal

Ontwikkeling van Romeins Ceulcum; Romeinse tuin met bouwfragmenten die gevonden zijn in de Maas.

Presentatie

- Buitenmuseum Cuijk met panelen en timetravel app:
<http://buitenmuseumcuijk.nl/>
- Museum Ceulcum met Romeinse tuin
- <http://spannendegeschiedenis.nl/de-romeinen/middelaar-romeinse-brug>

Thema's vanuit Interpretatiekader

- 1b. Een grens voor vierhonderd jaar
- 3c. Organisatie en inrichting van de forten
- 4d. De burgerlijke nederzettingen en grafvelden bij de forten
- 5b. Technologie en ambacht voor en door het leger
- 6c. Architectuur in hout en steen: tekenen van macht en superioriteit
- 7b. De ruïnes van de limes werden hergebruikt

Potentiele publieksgroepen

- 1: Limes-bezoekers
- 2: Bewoners/lokale organisaties
- 3: Museumbezoekers
- 5: Cultuurtoeristen
- 6: Buitenrecreanten
- 7: Scholieren

Reikwijdte van de limes-presentatie

Lokaal museum.

Wat is de gebiedsidentiteit van de plek nu

Stedelijk gebied langs de Maas.

Wat draagt de limes bij aan de gebiedsidentiteit

De laat-Romeinse laag met het castellum en de Maasbrug draagt bij aan de identiteit van Cuijk als een stad een oude en interessante geschiedenis.

Verbinding met andere limes-locaties

Heumensoord, Nijmegen.

Samenhang met ander erfgoed

In het centrum van de stad.

WERELDERFGOED ROMEINSE LIMES
OP WEG NAAR

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

provincie
Gelderland

PROVINCIE ■■ UTRECHT

provincie HOLLAND
ZUID

ROMEINSE
LIMES